

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Housarová

Školní poradenské služby pro žáky s mentálním postižením

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Stanislava Dyršmíková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2012 - 2014

DIPLOMA THESIS

Lucie Housarová

School counseling services for students with mental handicap

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PaedDr. Stanislava Dyršmídová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. února 2014

Lucie Housarová

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Stanislavě Dyršmídové za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá systémem školních poradenských služeb, především pro žáky s mentálním postižením. V první části práce je popsána potřeba poradenství pro osoby s mentálním postižením a zdůrazněna specifika těchto osob. V práci je shrnuta činnost a zaměření pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a školy. Je zdůrazněn význam výchovného a kariérového poradenství při práci s žáky s mentálním postižením. Druhá část práce je praktická a popisuje průzkum v oblasti výchovného poradenství, který zjišťuje rozdíly v činnosti výchovných poradců v základních školách a v základních školách praktických a speciálních.

Klíčové pojmy

Kariérové poradenství, mentální postižení, pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, školní metodik prevence, školní psycholog, školní speciální pedagog, ředitel školy, třídní učitel, výchovný poradce, základní škola praktická, základní škola speciální.

Annotation

My diploma thesis is dealing with the system of school counseling services, especially for students with mental handicap. In first part of my thesis is described the need of counseling for people with mental handicap and are highlighted the specific of these persons. The thesis summarizes the activities and focus of Educational and Psychological Consultation, Special Education Centres and school. It is highlighted the importance of education and career counseling in work with students with mental handicap. Second part is practical and describes research in educational counseling, which detects differences in activities of educational consultant in elementary schools and in practical and special elementary schools.

Key words

Career counseling, class teacher, Educational and Psychological consultation, educational consultant, headmaster, mental handicap, practical elementary school, school prevention methodologist, school psychologist, school special teacher, Special Education Centre, special elementary school

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝCHOVNÉ A SPECIÁLNÍ PORADENSTVÍ	12
1.1 Potřeba poradenství	13
2 SPECIFIKA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	14
2.1 Mentální postižení	15
2.2 Klasifikace mentální retardace	16
2.2.1 Lehká mentální retardace	17
2.2.2 Středně těžká mentální retardace	18
2.2.3 Těžká mentální retardace	19
2.2.4 Hluboká mentální retardace	20
2.3 Psychika osob s mentální retardací	21
2.3.1 Psychický vývoj – paměť	22
2.3.2 Psychický vývoj – myšlení	22
2.3.3 Psychický vývoj – emoce	23
2.3.4 Psychické vlastnosti – vůle a ctižádost	24
3 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ SLUŽBY A JEJICH ZAMĚŘENÍ	26
3.1 Historie školských poradenských zařízení	27
3.2 Školská poradenská zařízení	28
3.2.1 Pedagogicko-psychologická poradna	29
3.2.2 Speciálně pedagogická centra	32
3.2.3 Škola	36
PRAKTICKÁ ČÁST	47
4 VYMEZENÍ PRŮZKUMNÉHO CÍLE	47
4.1 Cíl průzkumu	47
4.2 Hypotézy	48
4.3 Průzkumné metody a techniky	48
4.4 Sběr a zpracování dat	49
4.5 Popis průzkumného souboru	49
4.6 Zpracování dotazníkového šetření	49
4.7 Interpretace a diskuse výsledků	78
4.8 Závěr průzkumu	83
5 ZÁVĚR	85
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	87
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	91
SEZNAM PŘÍLOH	94

ÚVOD

Tato diplomová práce se zaměřuje na školní poradenské služby pro žáky s mentálním postižením. Speciální poradenství je poskytováno klientům se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Cílem poradenských služeb je zapojit tyto oslabené jedince plnohodnotně do naší společnosti a zaměřit se na rozvoj jejich osobnosti. Osoby s mentálním postižením trpí ztrátou určité mentální úrovně, může se jednat o různé stupně mentální retardace. V teoretické části práce jsou tyto stupně podrobně popisovány. Takoví jedinci nejsou schopni dosáhnout takové inteligenční úrovně, jako jedinci bez postižení, a proto je zapotřebí, aby spolupráce rodiny, odborníků a školy probíhala na nejvyšší úrovni. Jedinci s mentálním postižením se hůře adaptují na nové prostředí, mají problémy s orientací a mohou vznikat nedorozumění v mezilidských vztazích, jelikož komunikace je většinou v těchto vztazích překážkou. Teoretická část práce podrobně mapuje veškeré problémy, které souvisí se sníženými rozumovými schopnosti.

Školský poradenský systém výrazně ovlivňuje úspěšnost vzdělávání osob s mentálním postižením v individuální rovině, tyto služby přispívají k vyšší úrovni vzdělanosti v celkovém měřítku.

UVědomujeme si stále častěji, že je zapotřebí se takovým jedincům důsledně a systematicky věnovat a vytvářet jim možnosti a strategie pro zlepšení podmínek, aby byli schopni pokračovat dále ve studiu a integrovat se plně do společnosti. Prioritou je úzká spolupráce rodiny a školy. Rodina často neplní svou funkci na takové úrovni, aby přinášela dětem dostatečnou motivaci ke vzdělávání a k zapojení do mimoškolních aktivit, a tím jedinec s mentálním postižením nemůže poznat své možnosti dalšího osobního a profesního růstu. Podchycení talentu a určitého nadání či přednosti dětí v útlém věku je velmi důležité, jelikož může být přínosem právě do budoucího života takového jedince a může mít významný vliv při jeho rozhodování, ve kterém oboru by mohl dosáhnout úspěchu.

Diplomová práce se věnuje systému školních poradenských služeb. V každé základní škole pracuje výchovný poradce, metodik prevence, případně školní psycholog a školní speciální pedagog. Tito odborníci tvoří tým, který napomáhá jak prevenci rizikového chování u dětí, tak řeší otázku profesionální orientace žáků, kteří se

rozhodují o svém budoucím povolání. Teoretická část diplomové práce je zaměřena na získání poznatků a informací o práci těchto odborníků. Jaké metody a strategie při své práci používají, jaké psychopatologické jevy jsou těmito odborníky řešeny a zda jsou dostatečně informováni rodiče žáků v základních školách.

V diplomové práci jsou podrobně popisována odborná poradenská zařízení, která spolupracují s rodiči a se školou. Jedná se o pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

Důležitou součástí systému školních poradenských služeb ve škole je třídní učitel. Třídní učitel má zodpovědnost za své žáky, zná i jeho rodinu. Informuje rodiče na třídních schůzkách o chování a výsledcích vzdělávání žáka, poskytuje rodičům informace, které se týkají organizace školy, třídy apod.. Je zodpovědný za vedení veškeré dokumentace v souvislosti s žákem. Pokud žák přechází na jinou školu, připravuje potřebnou dokumentaci pro předání. Zpracovává podklady pro pedagogicko-psychologické vyšetření žáka nebo pro potřeby sociálního odboru. Kromě těchto povinností by měl mít třídní učitel také určité schopnosti a dovednosti, které vedou k respektování individuality a osobnosti dítěte, měl by posilovat jeho zdravé sebevědomí, povzbuzovat ho k vyšším výkonům do maxima jeho schopností a podněcovat ho v jeho aktivitách. Jen tak je možné vychovat zodpovědného jedince a posílit jeho zdravé sebevědomí i přes veškerá úskalí, která ho mohou v životě překvapit.

Nedílnou součástí systému školních poradenských služeb je úloha výchovného poradce ve škole. Výchovní poradci pracují ve všech základních, středních i speciálních školách. Jedná se většinou o učitele, kteří kromě svého úvazku plní i úkoly pedagogicko-psychologického poradenství v oblasti výchovy, vzdělání a volby studia, aby se žák mohl rozhodnout o svém budoucím povolání. Pro tuto funkci je předepsané kvalifikační studium výchovného poradenství. Výchovný poradce provádí vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž psychický a sociální vývoj, výchova, vzdělání nebo příprava na budoucí povolání vyžaduje zvláštní pozornost, dále předkládá řediteli školy a zákonným zástupcům žáků návrhy na další péči o tyto žáky, popřípadě na jejich předání do péče pedagogicko-psychologické poradny (PPP) nebo speciálně pedagogického centra (SPC). Dále sleduje další vývoj těchto žáků. Poskytuje žákům a jejich zákonným zástupcům výchovné poradenství v oblasti rozvoje osobnosti žáků, v otázkách prevence a řešení výchovných a výukových problémů žáků a utváření jejich

profesní kariéry. Zabývá se také problémy mezi žáky, zná jejich rodinné zázemí a je pro žáky oporou i v osobních problémech. Výchovný poradce také metodicky pomáhá třídním učitelům a dalším pedagogickým pracovníkům ve škole při řešení problémů spojených s volbou povolání. V neposlední řadě informuje zákonné zástupce žáků o možnostech využití poradenských služeb v pedagogicko-psychologických poradnách, speciálně pedagogických centrech a o ostatních poradenských zařízeních i mimo resort školství. Po celou dobu si vede písemné záznamy vlastní poradenské činnosti a to včetně navržených a realizovaných opatření.

Průzkumná část této diplomové práce se zaměřuje na oblast výchovného poradenství. Zjišťuje rozdíly v činnosti výchovných poradců v základních školách a v základních školách praktických a speciálních. Pro průzkum byla zvolena dotazníková metoda, která byla prostředkem k dosažení stanoveného cíle této diplomové práce. Dále byly stanoveny hypotézy, které byly verifikovány. Souhrn poznatků je zpracován pomocí grafů a popsán v závěrečné části diplomové práce. Tato diplomová práce může být přínosem i pro odbornou veřejnost.

TEORETICKÁ ČÁST

Být dobrým poradcem znamená splňovat kvalifikační předpoklady, ale především mít k této činnosti osobnostní vlastnosti. Následující část práce je snaha shrnout co nejvíce metod, úkolů a principů v oblasti výchovného poradenství a pomoci pochopit potřeby žáků s mentálním postižením. Cílem vzdělávání v základních školách je nejenom předat žákům vědomosti a dovednosti, ale připravit je k dalšímu vzdělávání a společenskému a pracovnímu uplatnění. Škola je pro žáky místem, kde se jim dostane péče v oblasti výchovného poradenství v souladu se vzdělávacími cíli.

První člověk a odborník, který řeší každodenní problémy vzdělávací a výchovné ve škole, je učitel, nejčastěji třídní učitel. Ten je svědkem úspěchů nebo neúspěchů žáka a zpravidla jako první žáka diagnostikuje, doporučuje další řešení a spolupracuje s rodiči. Učitel je osoba, která zná žáka nejlépe. Žák by měl mít k učiteli takovou důvěru, aby se mu svěřil se svými problémy a učitel by měl být vždy připraven a ochoten mu pomoci. Osobní intervenci pedagoga při řešení každého problému nelze přehlédnout.

1 VÝCHOVNÉ A SPECIÁLNÍ PORADENSTVÍ

Výchovné poradenství ve školství je chápáno jako pomoc dětem a mládeži v důležitých oblastech života. Je to organizovaná soustava odborných poradenských služeb. Jak přesněji uvádí autorka Opekarová: „*Výchovné poradenství je státem vytvořený systém odborných poradenských a podpůrných služeb v otázkách výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. Tyto služby jsou určeny jednak přímo dětem a mládeži, a jednak jejich zákonným zástupcům, a dále také pedagogům příslušných výchovných a vzdělávacích institucí.*“¹

Úkolem všech poradenských i podpůrných služeb je poskytnout odbornou pomoc na té nejvyšší možné úrovni. Výchovné poradenství zahrnuje oblast předškolní, povinné školní docházky a také oblast kariérového poradenství, respektive předprofesní přípravy.

Odborníci působící v oblasti poradenství řeší problémy jedince, ale vše činí v souvislosti se sociálními normami a hodnotami dané společnosti. Zanedbání preventivních opatření se vždy odrazí ve společnosti. Význam poradenských služeb neustále roste, jsou nabízeny stále nové formy a metody, které se zaměřují především na oblast prevence, integraci dětí, rozvoj osobnosti nebo na konkrétní výchovné problémy.

Speciální poradenství a činnost s ním spojená zahrnuje klienty se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Postižení či handicap provází osobu během celého vývoje. Autor Novosad uvádí: „*Speciální poradenství definujeme jako komplex poradenských služeb určených specifickým skupinám jedinců, kteří jsou znevýhodněni zdravotně či sociálně a jejichž handicap má dlouhodobý nebo trvalý charakter.*“²

Cílem speciálního odborného poradenství je umožnit klientovi zapojit se do společnosti i přes jeho postižení, přizpůsobit vzdělávání jeho speciálně vzdělávacím potřebám a rozvíjet jeho osobnost.

¹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.7. ISBN 978-80-86723-96-9

² NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. s.61. ISBN 80-7178-197-5

1.1 Potřeba poradenství

Nejvýznamnější instituce v oblasti výchovného poradenství z historického hlediska byla vždy rodina. Rodina dítě vytváří, učí ho sociálním rolím, dítě má ve členech rodiny své pozitivní, ale i negativní vzory. Dneska ne každá rodina má takové prioritní postavení a vnitřní soudržnost jako v minulosti. V současné, stále se vyvíjející společnosti, dítě naráží na spoustu složitostí a lidských problémů. Například špatné vztahy v rodině, přílišná zaměstnanost rodičů, vysoké nároky rodičů, školy, vztahy a postavení mezi vrstevníky a hledání sebe sama. Dítě je sice mnohdy fyzicky zralé a zdá se, že problémy zvládá, ale je na něho také kladena velká zodpovědnost a očekává se od něho samostatnost. Vždy bude potřebovat pomoc a pochopení, ukázat včas správný směr od svých rodičů, přátel nebo od odborníka. „*V přechodném tempu dnešního života je třeba řešit tyto intrapsychické problémy a z nich plynoucí meziosobní konflikty včas a s plným pochopením lidských potřeb, má-li se předejít neblahým následkům.*“³

Poradenská práce s osobami s mentálním či jiným postižením začíná daleko dříve. Jen včasná raná intervence se pozitivně odrazí v dalším vývoji dítěte. Už brzy po narození se poradenství zaměřuje na celou rodinu s postiženým dítětem. Odborníci se snaží rodině poskytnout psychickou podporu, protože rodina dítěte prochází těžkým obdobím. Odborníci jako pediatři, psychologové, terapeuti doporučují vhodné výchovné postupy a možnosti ucelené rehabilitace. S postiženým dítětem a rodinou je tedy pracováno již od narození, po dobu školní docházky a následně až do dospělosti. Výsledkem celého uceleného systému speciálního poradenství je člověk sice s postižením, ale který je schopen se integrovat do společnosti. Někteří lidé s mentálním postižením potřebují organizovanou péči a poradenské služby po celý život.

³ DRAPELA, J. V., V. HRABAL a kol. *Vybrané poradenské směry*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. s. 7. ISBN 80-7184-011-4

2 SPECIFIKA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Člověk s mentálním postižením má právo na plnou integraci do společnosti, a proto je také cílem společnosti takového jedince co nejvíce rozvíjet jak po stránce výchovné, tak po stránce vzdělávací. Obor, který se zabývá edukací těchto osob, se nazývá psychopedie. Autorka Pipeková uvádí že: „*Cílem psychopedie je dosažení maximálního stupně rozvoje osobnosti jedince s mentálním či jiným duševním postižením a jeho integrace do společnosti.*“⁴

Rodiče, kterým se narodí dítě s mentální retardací, se často chtějí dopátrat po příčinách postižení, hledají vysvětlení u lékařů, příčinu postižení nebo nemoci v rodině. Mentální retardace vzniká z různorodých příčin, které se vzájemně prostupují a spolu se prolínají.

Nelze jednoznačně procenty vyčíslit do jaké míry byla mentální retardace způsobena vlivy biologickými nebo sociálními. Vlivem sociálního prostředí a životních zkušeností je také ovlivňována osobnost člověka, ať kladně či záporně. Těžší je určit příčinu mentálního postižení u jedinců s lehkým mentálním postižením. Zde právě hraje roli nepodnětné prostředí, u tohoto stupně mentální retardace jsou častou příčinou vzniku právě sociální faktory. Podle autorky Černé (2008) je určení příčin mentální retardace u lidí s hlubší mentální retardací snazší, protože se jedná převážně o biologické příčiny. Zamyšlení nad etiologií mentální retardace můžeme nalézt v mnoha publikacích.

Lidé s mentálním postižením tvoří nejpočetnější skupinu mezi zdravotně postiženými občany. Tito lidé mají nedostatky v rozumových schopnostech v lehčím až těžším stupni. Odborník v poradenských službách musí znát a chápat jejich potřeby, umět s nimi komunikovat a brát v úvahu jejich postižení. Mentální postižení je trvalé, již od narození se vyskytují odlišnosti v rozumovém a tělesném vývoji dítěte. Zaostávání ve vývoji přetrvává přes období batolete, kdy je postižení patrné z chování a prožívání dítěte, děti jsou závislejší na pomoci druhého. V předškolním období je nutné správně zvolit správný typ školského zařízení. V období základní školní docházky žák s mentálním postižením postupně psychicky a fyzicky dozrává a právě v této době potřebuje nejvíce péče ze strany odborníků a školských poradenských služeb.

⁴ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. s.269. ISBN 80-7315-120-0

2.1 Mentální postižení

Pokud hovoříme o poradenských službách pro žáky s mentálním postižením, nabízí se potřeba popsat toto zdravotní postižení a vysvětlit specifika v některých oblastech.

V odborné literatuře se setkáváme s pojmy mentální retardace, mentální postižení a osoba s mentálním postižením. V posledních letech se odborná veřejnost přiklání k pojmu osoba s mentálním postižením. Toto pojmenování naznačuje, že nejprve je člověk, osobnost, jedinec, subjekt a pak je teprve postižený s určitými jedinečnými rysy. Tento pojem zmiňuje i autorka Černá, když uvádí: „*Tyto tendence se odrážejí i ve stále častěji užívané terminologii osoby – lidé s postižením, tedy v našem případě osoba (člověk, dítě, dospělý atd.) s mentálním postižením. Ve stejném významu pak osoba ...s mentální retardací. Tímto označením se vyjadřuje skutečnost, že mentálně postižení jsou především lidské bytosti, osoby, osobnosti, individuality a teprve potom, na druhém místě, mají postižení.*“⁵

Autorka Švarcová uvádí definici osob s mentálním postižením: „*Za mentálně retardované (postižené) se považují takoví jedinci (děti, mládež i dospělí), u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování.*“⁶

Problematikou mentálního postižení se také zabývá autorka Vágnerová: „*Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit. Je definována jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje, přestože postižený jedinec byl přijatelným způsobem výchovně stimulován.*“⁷

Další autorka Nývltová popisuje pojem mentální retardace jako „*závažnou psychickou poruchu, při níž bývá vážně narušeno především myšlení. Mohou být narušeny i další psychické funkce, i motorika. Narušení kognitivních (poznávacích) procesů se pak projevuje i v chování a sociálním uplatnění.*“⁸ Dále autorka zdůrazňuje, že velmi záleží na rodině a prostředí, které dítě obklopuje. Uvádí: „*Mentálně retardované dítě potřebuje především lásku, stejně jako kterákoliv jiná živá bytost. I když poruchu nelze odstranit,*

⁵ ČERNÁ, M. a kol. *Česká psychopedie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. s. 76. ISBN 978-80-246-1565-3

⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 28. ISBN 80-7367-060-7

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 289. ISBN 80-7178-802-3

⁸ NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogii*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s. 123. ISBN 978-80-86723-85-3

*může v psychice i osobnosti mentálně retardovaného dítěte docházet v průběhu vývoje k příznivým změnám. Přibližně polovina těchto jedinců vyžaduje po celý svůj život péči ze strany společenského prostředí.*⁹

Z uvedených definic lze konstatovat, že osoby s mentálním postižením jsou celoživotně postiženi trvalým snížením rozumových schopností a nemohou nikdy dosáhnout takové intelektové úrovně jako jedinci bez postižení i přes veškerou péči rodiny, odborníků a školy. Mentální retardace souvisí s horší schopností orientovat se v běžných životních situacích. Takový člověk neporozumí ihned zadaným úkolům, nechápe souvislosti, špatně se orientuje v novém prostředí, obtížně navazuje a udržuje mezilidské vztahy. Nedostatečně ovládá své emoce, také jeho pracovní možnosti jsou omezené. Záleží na stupni mentálního postižení, podle hloubky mentálního postižení je osoba více či méně závislá na pomoci ostatních.

2.2 Klasifikace mentální retardace

Mentální retardaci tedy lze chápat jako trvalé snížení rozumových schopností, často označovaných jako inteligence. Člověk s průměrnou inteligencí je schopen učit se z předchozí zkušenosti, přizpůsobit se situacím, rozpoznávat, tvořit a v souvislosti s jeho specifickými stránkami osobnosti úspěšně zvládat problémy v životě. Inteligenci můžeme obecně rozlišit na abstraktní, mechanickou a sociální, dále i emoční a morální.

V diagnostice mentální retardace používáme pojem inteligenční kvocient (IQ), zavedený W. Sternem. Toto nejpoužívanější vyjádření úrovně inteligence „*vyjadřuje vztah mezi dosaženým výkonem v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni (mentální věk) a mezi chronologickým věkem.*“¹⁰

V České republice se používá pojem inteligenční kvocient (IQ) a termín mentální retardace při diagnostice mentálního postižení a jeho klasifikace. V naší zemi klasifikace mentální retardace vychází z 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10), která byla vydaná Světovou zdravotnickou organizací v Ženevě v roce 1992 a v témže roce vstoupila v platnost. V období před ustanovením pojmu mentální retardace se u nás užívala různá označení pro osoby s mentální retardací. Dříve užívané

⁹ NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s. 124. ISBN 978-80-86723-85-3

¹⁰ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 32. ISBN 80-7367-060-7

názvy se dnes již neuvžívají pro svoji pejorativnost. V literatuře se setkáváme s pojmy jako děti slabomyslné a blbé, mentálně zaostalé, mentálně defektní, oligofrenní, duševně úchylní, s termíny debilita a imbecilita. Světová zdravotnická organizace WHO dospěla k potřebě tyto termíny sjednotit a ustanovila proto jednotný termín. Odborná veřejnost se řídí podle tohoto rozdělení MKN-10. Jak upřesňuje např. Bartoňová a kol.: „*Mentální retardace patří do oboru psychiatrie, proto má jako první označení písmeno F. Oddíl F70-F79 je pak celý věnován mentální retardaci a toto označení je považováno za základní kód. Hlavní hledisko, které se zde používá, je stanovení inteligenčního kvocientu.*“¹¹

Podle tohoto rozdělení se mentální retardace dělí na šest základních kategorií:

- F70 Lehká mentální retardace – IQ 50-69
- F71 Středně těžká mentální retardace – IQ 35-49
- F72 Těžká mentální retardace – IQ 20-34
- F73 Hluboká mentální retardace – IQ nižší než 20
- F78 Jiná mentální retardace
- F79 Nespecifikovaná mentální retardace

2.2.1 Lehká mentální retardace

Tento stupeň mentální retardace se mezi osobami s mentálním postižením vyskytuje nejvíce. Z počátku vývoje se lehká mentální retardace nemusí ani projevit. První opoždění ve vývoji zaznamenáváme především v předškolním věku, kdy se mohou objevit nedostatky ve slovní zásobě, v opožděném vývoji řeči, v nedostatečné zvědavosti a zájmu o nové činnosti, v opožděném psychomotorickém vývoji. Retardace se nejvíce projeví až na počátku školní docházky, kdy dítě zaostává za svými vrstevníky nebo nestíhá tempo výuky, často nerozumí pokynům učitele. Většina těchto dětí má problémy se čtením, psaním, počítáním a logickým uvažováním. Nepamatují si předchozí učivo, abstraktní pojmy nejsou schopny pochopit. Používají spíše jednoduché věty, s tím souvisí i chudá slovní zásoba. Lehkou mentální retardaci v období školní docházky charakterizuje autorka Nývltová: „*Jedinci s lehkou mentální retardací jsou schopni elementárního vzdělávání za pomoci speciálně pedagogických metod*

¹¹ BARTOŇOVÁ, M., B. BAZALOVÁ a J. PIPEKOVÁ. *Psychopedie*. 1. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 31. ISBN 978-80-7315-144-7

vyučování. Mohou se naučit i základům jednoduché řemeslné práce. Běžné domácí a praktické činnosti mohou zvládat. Vážnější problémy se však mohou objevit při výchově a péči o vlastní děti.“¹²

Žáci s lehkou mentální retardací navštěvují nejčastěji základní školu praktickou, kde se vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – LMP (příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením) nebo mohou být integrováni do základní školy běžného typu. Na zařazení žáka se podílí školské poradenské zařízení, které doporučuje typ školy a vzdělávací program, asistenci nebo vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Mnoho z těchto dětí je schopno dalšího vzdělávání v odborných učilištích. Tito jedinci většinou dosáhnou samostatnosti v osobní péči a při domácích pracích. Nesnadno si zvykají na nové prostředí, pravidla a normy. Ne všichni dospělí s lehkou mentální retardací jsou schopni zvládat výchovu svých dětí, samostatně řešit každodenní problémy plynoucí z manželství a finančně zabezpečit rodinu.

2.2.2 Středně těžká mentální retardace

Osoby s diagnostikovanou středně těžkou mentální retardací mají již znatelné potíže v oblasti řeči, chápání a dělají jim problémy i běžné každodenní činnosti. To znamená, že zde chybí schopnost se postarat sám o sebe, jedinci jsou výrazně nešikovní, protože je zpomalen vývoj jemné i hrubé motoriky. Proto při běžných školních aktivitách bývají neobratní a lze od nich vyžadovat pouze jednoduchou manuální práci.

Žáci se středně těžkou mentální retardací při důsledném a trpělivém speciálně pedagogickém vedení se naučí číst, psát a počítat. Složitější úkony provádějí za pomoci učitele. Učení má spíše mechanický charakter.

Tito žáci nejčastěji plní povinnou školní docházku v základních školách speciálních, vzdělávání žáků probíhá podle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělávání základní škola speciální (RVP ZŠS I), žák získá základy vzdělání. Jejich výuka, kromě hlavních předmětů, se zaměřuje na základní prvky sebeobsluhy, manuální činnosti, rozvoj tělesné stránky a sociální interakce.

¹² NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogii*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s. 126. ISBN 978-80-86723-85-3

Je třeba zmínit se o podstatných rozdílech mezi osobami se středně těžkou mentální retardací. Někteří jedinci mohou mít podstatně opožděnou řeč, tudíž nejsou ani ochotni komunikovat, jiní jsou naopak velmi přístupní k navazování nových kontaktů. Někteří jsou neobratní, jiní naopak rádi tancují.

Možnosti některých těchto osob bývají již omezené, protože kromě svého postižení se často přidružují i další nemoci nebo psychické poruchy, neurologické a tělesné potíže jako například epilepsie a autismus.

Většina těchto osob s postižením v dospělosti nevede zcela samostatný život. Během života potřebují pomoc a asistenci zdravého člověka

Po ukončení povinné školní docházky mohou žáci pokračovat v dalším vzdělávání. Školské poradenské zařízení zpravidla doporučí rodičům vzdělávání v praktické škole (jednoleté nebo dvouleté), kde získají praktické dovednosti potřebné pro život. Výuka je přizpůsobena jejich rozumovým schopnostem, jejich speciálním potřebám a onemocněním. Po ukončení praktické školy mohou vykonávat jednoduché činnosti v oblasti stravování, zdravotnictví, v sociálních službách, ve výrobních podnicích nebo v chráněných dílnách. Všechny tyto činnosti vykonávají za pomoci a dozoru kvalifikovaného pracovníka.

2.2.3 Těžká mentální retardace

Osoby s těžkou mentální retardací trpí vážným narušením centrální nervové soustavy. Mají výrazně narušenou pohybovou koordinaci a přidružují se i smyslové vady. Osoby s tímto stupněm mentální retardace jsou nejenom postiženi rozumově, ale i tělesně. Tento stupeň retardace je patrný již v raném období vývoje jedince. Obtížně se vzdělávají i vychovávají. *„Možnosti výchovy a vzdělávání těchto osob jsou značně omezené, zkušenosti ukazují, že včasná systematická a dostatečně kvalifikovaná rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče může významně přispět k rozvoji jejich motoriky, rozumových schopností, komunikačních dovedností, jejich samostatnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života.“¹³*

Žáci s těžkým mentálním postižením se vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu základní školy speciální II (RVP ZŠŠ II). V základních školách speciálních, kde se vzdělávají podle odpovídajícího školního vzdělávacího programu, se výuka

¹³ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 35. ISBN 80-7367-060-7

zaměřuje na rozvoj jejich sebeobsluhy, běžných hygienických návyků a rozvoj komunikace s pečujícími nebo blízkými osobami. Žák získá základy vzdělání. Tito jedinci vyžadují celoživotní péči a pomoc.

2.2.4 Hluboká mentální retardace

Žáci s hlubokým mentálním postižením mohou být na základě souhlasu zákonného zástupce a doporučení školského poradenského zařízení zařazeni do základní školy speciální. Jejich výuka probíhá podle Rámcového vzdělávacího programu základní školy speciální II (RVP ZŠS II). Žák získá základy vzdělání.

Podle § 42 školského zákona může být vzdělávání těchto žáků zajišťováno jiným způsobem plnění školní docházky. Pokud zdravotní nebo psychický stav dítěte nedovoluje docházku do školy, je vzdělávání zajišťováno pravidelnými návštěvami pracovníků SPC nebo ZŠ speciální v místě bydliště žáka. O tomto způsobu vzdělávání rozhoduje krajský úřad na základě doporučení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Před tímto rozhodnutím se vyzkouší všechny možnosti docházky v základní škole speciální. Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením je třeba posuzovat individuálně podle jejich duševních a fyzických možností.

U dětí s tímto postižením rozvíjíme základní hygienické návyky, učíme je rozeznávat blízké osoby a reagovat na osoby, které se o ně starají. Jsou zcela závislí na naší trpělivé a láskyplné péči. Rozvíjíme jejich psychické funkce, učíme je vyjadřovat pocity radosti, hladu, žízně a v rámci možností vyjádřit svá přání. Komunikují s námi většinou pohybem, výkřikem nebo grimasou.

Jejich postižení se kombinuje s těžkými neurologickými poruchami, bývá postižen i zrak a sluch. Stále se hledají nové formy práce s osobami s tímto hlubokým mentálním postižením. Taková forma práce je například Snoezelen. Jedná se o relaxační místnost, kde osoby s těžkou a hlubokou mentální retardací spontánně vyjadřují své pocity, reagují na hlasové, vizuální a hmatové podněty. Cílem je celkové uvolnění a navození příjemné atmosféry. Jiná forma péče je Bílý pokoj, který bývá zřízen i v ZŠ speciálních nebo ve speciálně pedagogických centrech. Bílý pokoj je místnost se zatemněnými okny, kde lidé s postižením relaxují pomocí barevných světýlek, která mohou i sami ovládat a zapojit se tak do volby světelných prvků podle svého přání.

2.3 Psychika osob s mentální retardací

Osoby s mentálním postižením se liší nejenom podle hloubky (klasifikace podle MKN-10) mentální retardace, ale každý takový člověk je jedinečná osobnost s určitými psychologickými odlišnostmi. To se samozřejmě podílí na charakteristice každého jedince. Je třeba tyto specifika uvést, abychom porozuměli jejich postižení a tyto zvláštnosti respektovali při jednání s nimi.

Každý člověk se vyvíjí po psychické stránce nejvíce v dětském věku. Psychika mentálně postiženého dítěte ovlivňuje proces učení. Jak uvádí autorka Švarcová: „*Učení je základní podmínkou psychického vývoje. Učení je psychologický proces, v němž se stimulací z vnějšího prostředí a praktickou činností dítěte v kontaktu s jeho okolím navozují, tvoří a podporují změny a pokroky ve vývoji a chování dítěte.*“¹⁴

Dítě s mentálním postižením je schopno se naučit pouze to, co je jasné, jednoduché, elementární, více mu jeho úroveň rozumových schopností neumožní.

Už v ranném věku si můžeme všimnout, že dítě s mentální retardací není zvědavé, nemá zájem prozkoumávat okolí a nemá potřebu nových dojmů. Potřeba poznávat svět kolem sebe je u těchto dětí velmi slabá.

Pro vývoj dítěte má velký význam správný výchovný přístup rodičů. Je asi těžké pro rodinu se dívat na bezmocnost dítěte a malou samostatnost. Někteří rodiče začnou dítěti se vším pomáhat, omlouvají ho nebo ho litují. Dítěti ale mnohem více prospěje, když si formou pokusu a omylu osvojí úkony s předměty. Nadměrná péče rodičů by mohla být brzdou pro jeho další vývoj, nezískalo by zkušenosti a nerozvíjela by se jeho samostatnost.

Důležité období pro dítě s mentální retardací je nástup do školy. Mnohdy je to poprvé, kdy se setkává se zdravými vrstevníky. Často si v běžné základní škole nemůže najít kamarády, děti nemají zájem si s takovým dítětem povídat a hrát si. I přes péči učitele, poradenských služeb a spolupráce rodiny může tento pokus o integraci do běžné základní školy být pro dítě traumatem na celý život. V důsledku trvalých neúspěchů nezíská kladný vztah k učení a ani k lidem. Je vždy na rozhodnutí rodičů, jaký typ školy bude pro dítě s mentálním postižením nejlepší. Pro zdravý psychický vývoj takového dítěte je nutné, aby zažívalo pocity úspěchu, významnosti a sounáležitosti.

¹⁴ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 42. ISBN 80-7367-060-7

2.3.1 Psychický vývoj – paměť

Paměť člověku pomáhá uchovat a navázat na minulou zkušenost. Osoba s mentálním postižením rychle zapomíná, při učení je nutné neustálého opakování a nové poznatky si osvojuje pomalu. Autorka Rubinšteinová vysvětluje, že: „*Bez paměti se nemůže utvářet osobnost člověka, protože bez hromadění minulé zkušenosti nemůže vzniknout jednota způsobů chování a určité soustavy vztahů k okolnímu světu.*“¹⁵

Mentálně postižené dítě se všechno nové a neznámé učí velmi obtížně a pokud si nové informace uchová, nepřesně si je vybaví. Pamatuje si pouze vnější znaky předmětů a jevů, ale už nechápe logické souvislosti.

Deficity v oblasti paměti mají za následek obtížné zvládnutí učiva. Proto osoby s mentálním postižením dosahují lepších výsledků spíše v manuálních stereotypních činnostech.

2.3.2 Psychický vývoj – myšlení

Myšlení je hlavní oblast, kde se u dětí s mentální retardací projevuje výrazně nízká úroveň. „*V charakteristice mentální retardace se uvádí, že jejím základním znakem je porušení poznávací činnosti. Mentálně retardované dítě má velmi omezenou schopnost abstrakce a zobecňování, myšlení omezuje na konkrétní situační souvislosti.*“¹⁶ Podle citované autorky Švarcové lze konstatovat, že si dítě nevytváří představy, nepřemýšlí o věcech v logických souvislostech, nedovede si z obsahu vyčlenit to podstatné a důležité. Vše je komplikováno nedostatečným rozvojem řeči, což velmi ztěžuje komunikaci. Pokud se dítě naučí nějaký logický postup při řešení problémů, trvá na jeho dodržování a ulpívá na určitém způsobu řešení za každou cenu.

Mentálně retardované dítě se vyznačuje nesoustavností v myšlení. Snadno se unaví nebo neudrží pozornost, což mu znemožňuje dořešit nějaký úkol. Takové dítě zpravidla neplánuje svá jednání, nepromýšlí a nedomýšlí následky svých činů.

Osobám s mentální retardací chybí tzv. sekvenční myšlení. Je to myšlení v logických a časových souvislostech, návaznostech a vykonávání činností v určitých postupech. Sekvenční myšlení umožňuje odhadovat délku činnosti, hospodařit s časem a také souvisí se schopností rozvrhnout si práci. Nedostatek tohoto myšlení má za

¹⁵ RUBINŠTEJNOVÁ, S. J. *Psychologie mentálně zaostalého žáka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1973. s. 162

¹⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 46. ISBN 80-7367-060-7

následek, že ani v dospělosti si osoby s mentálním postižením nedovedou samostatně zorganizovat své úkoly a běžné denní činnosti. Proto mohou tyto lidé pracovat jen na takových místech, kde je zajištěn trvalý dohled kompetentní osobou.

2.3.3 Psychický vývoj – emoce

Musíme si uvědomit, že jedinec s mentální retardací se většinou projevuje jako jedinec mladšího věku. S tím souvisí i jeho emoční nezralost. Při jednání a kontaktu s těmito osobami si tyto zvláštnosti musíme uvědomit a respektovat. Osoba, jako například učitel, vychovatel, rodič, která je s takovým člověkem v neustálém kontaktu, již rozpozná a odhadne vhodný přístup při společném jednání.

Typická reakce na neznámou situaci u osob s mentálním postižením jde strach. Strach je často bezdůvodný, nepřiměřený a někdy doprovázený psychosomatickými potížemi. Může být vyvolán cizím prostředím, osobou, mnohdy samotné osoby s postižením nedovedou vysvětlit důvod svého chování. Tyto reakce přetrvávají přes dětský věk až do dospělosti. Stav úzkosti, nejistoty a strachu provází tyto osoby po celý život. Z praxe jsou známy případy, kde se ani po delším čase nepodařilo navázat kontakt a získat důvěru z důvodu těchto reakcí. Jedná se o osoby s poruchami autistického spektra nebo o osoby s těžším mentálním postižením.

Osoba s mentálním postižením je emočně nevyspělá, což můžeme pozorovat při uspokojování nebo neuspokojování jejich potřeb. Psychologové rozdělují city na nižší a vyšší. Nižší city vyplývají z uspokojování organických potřeb. *„O vyšších citech hovoříme, pokud se jedná o prožívání vztahu člověka k sociálním a kulturním potřebám a hodnotám. Patří k nim mravní city, které vyjadřují vztah ke společenskému chování a podporují vytváření lepšího společenského soužití.“*¹⁷ Protože osoby s mentálním postižením prožívají city na úrovni mladšího jedince, nemůžeme očekávat od těchto osob, že budou do hloubky a se zamyšlením prožívat důležité životní situace. Jejich citové prožívání se neprolíná s myšlením, proto je velmi povrchní a jejich nálady se střídají. Kladně hodnotí události, věci a osoby, které jsou jim příjemné, naopak nelibě snášejí situace, které jsou pro ně nejasné.

„Nízká úroveň ovládnutí citů intelektem vede také k tomu, že se u dětí s mentální retardací opožděně a obtížně vytvářejí morální city: svědomí, soucit, pocit

¹⁷ VACÍNOVÁ, M., D. TRPIŠOVSKÁ a M. FARKOVÁ. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2008. s. 38. ISBN 978-80-86723-47-1

odpovědnosti, povinnosti apod.“¹⁸ Při výchově nesmíme na tyto city zapomínat a neustále je u těchto dětí vytvářet a rozvíjet, protože při zanedbání by mohly postupem času zcela vymizet.

Při práci s osobami s mentálním postižením se můžeme setkat i s projevy vznětlivosti a podrážděnosti. Tyto změny v chování bývají někdy způsobeny únavou nebo tělesným oslabením. Časté střídání nálad je také velmi běžné. Pocity nepřátelství, rozmrzelosti střídá úsměv a dobrá nálada. Tyto poruchy nálady se odborným termínem nazývají dysforie. Jinou emocionální poruchou je euforie. Dítě v takovém stavu nereaguje na události kolem sebe přirozeným způsobem. Neustále se směje i když je napomínáno. Další porucha, která se projevuje nezájmem a lhostejností, se nazývá apatie. Poruchy citového vývoje jako dysforie, euforie a apatie zařezujeme mezi patologické citové projevy, které, pokud se opakují, mohou být příznakem začínající nemoci a je třeba se vždy poradit s rodiči a doporučit odborné vyšetření.

Pokud dáme dítěti možnost zažívat kladné emoce, odmění se nám také pozitivními reakcemi. Emoce dítě motivují a ovlivňují jeho vývoj. Je třeba zmínit se o dětech, které neměly možnost vyrůstat v harmonické rodině a dlouhodobě psychicky strádaly. I zdravý jedinec by byl v takových podmínkách emočně deprimován, stejně tak se deprivace týká i jedinců s mentálním postižením. Pokud se dítě vychovává v podnětném, klidném a laskavém prostředí, bude v dospělosti tyto vzorce chování napodobovat a oplácet.

2.3.4 Psychické vlastnosti – vůle a ctížádost

U dětí s mentálním postižením je typická malá iniciativa, nedostatek vůle, ctížádosti a nízké sebeovládání. Autorka Bartoňová zdůrazňuje význam volních vlastností. *„Vůle projevující se v uvědomělém a cílevědomém jednání je v souhrnu psychických rysů osobnosti nejdůležitější. Ve volní oblasti dětí s mentální retardací pozorujeme velké odlišnosti. Vykazují nedostatek iniciativy a nejsou schopny řídit své jednání v souladu se vzdálenějšími cíli.“*¹⁹

Utvářením volních vlastností dětí s mentálním postižením se zabývá také autorka Švarcová, která popisuje motivy takového dítěte, které ho vedou ke splnění úkolu. *„Při*

¹⁸ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 52. ISBN 80-7367-060-7

¹⁹ BARTOŇOVÁ, M., B. BAZALOVÁ a J. PIPEKOVÁ. *Psychopedie*. 1. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 25. ISBN 978-80-7315-144-7

*své činnosti se dítě s mentální retardací řídí těmi nejbližšími a nejjednoduššími motivy, protože vzdálenější a složitější motivy nechápe. Vidina pamlsku za splněný úkol je pro ně nesrovnatelně vyšší motivací než jakákoli vzdálená hodnotnější odměna.*²⁰

S těmito charakteristickými rysy musíme v poradenské činnosti, ve výchově a ve vzdělávání počítat. Je třeba dítě s mentálním postižením trpělivě a zkušeně motivovat, aby se mohlo stále rozvíjet a dbát na dodržování plnění požadovaných úkolů. Musíme si uvědomit, že dítě s mentální retardací je osobnost velmi nezralá a nechápe smysl časově vzdálených cílů.

²⁰ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 54. ISBN 80-7367-060-7

3 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ SLUŽBY A JEJICH ZAMĚŘENÍ

Školní poradenský systém je součástí vzdělávacího systému, který výrazně ovlivňuje efektivitu vzdělávání všech žáků, zvláště pak žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Školní poradenské služby jsou zřizovány a poskytovány ve školách a to jak žákům, tak jejich zákonným zástupcům a využívají je i samotní pedagogové. Poradenské služby upravují legislativní předpisy ministerstva školství. Řídí se :

- Vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, v platném znění
- Vyhláškou č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění
- Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), v platném znění

Školní poradenské služby se poskytují zdarma. Význam poradenských služeb neustále vzrůstá a společnost si uvědomuje jejich potřebnost. Neustále se hledají nové formy a metody, které tyto služby zkvalitňují. Autorka Opekarová zmiňuje základní poslání školních poradenských služeb: *„Základním posláním a obsahem státem organizovaného systému školních poradenských služeb je především vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků.“*²¹

Ve školním prostředí se nejčastěji vyskytují problémy v oblasti chování, výukových obtíží a při volbě budoucího povolání žáka. Školní poradenské služby by měly být koncipované tak, aby působily především preventivně a předcházely tak větším problémům, někdy až sociálně-patologickým jevům. Tyto služby se dále podílejí na integraci žáků se zdravotním postižením nebo sociálním znevýhodněním, hledají vhodné metody práce a vytvářejí podmínky pro žáky jiného etnika.

²¹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.20. ISBN 978-80-86723-96-9

3.1 Historie školských poradenských zařízení

Volba povolání z hlediska jednotlivce byla do 2. pol. 19. století považována za soukromou záležitost, začleňování mládeže do pracovního procesu mělo volný a živelný průběh. Ekonomický a sociální vývoj v té době si vyžadoval odborníky v různých odvětvích a řemeslníky s odbornou kvalifikací. Z této situace vzniká objektivní potřeba vytvoření poradenských služeb pro volbu povolání. První takovou poradnu založil v roce 1908 v USA Frank Parson a jako první se zabýval otázkou potřeby poradce pro volbu povolání s odbornou psychologickou přípravou.

Počátkem 20. století se začalo rozvíjet poradenství orientované na volbu povolání. V České republice vzniká taková poradna v roce 1919 a rok poté bylo v Praze zřízeno Ústředí poraden pro volbu povolání. Poradny tohoto typu nebyly součástí školství, nejčastěji byly zřizovány při úřadech pro péči o mládež. V souvislosti se vznikem poraden pro volbu povolání můžeme uvést jména V. Chmelaře a J. Kocha. Později bylo nařízeno, že návštěva poraden bude pro vystupující žáky povinná. Tento trend se zachoval až do roku 1941.

Po roce 1948 převzala výchovné poradenství pro vystupující žáky škola. Počátkem 60. let narůstala potřeba výchovného poradce na školách a vybudovat soustavu výchovného poradenství na základních a středních školách. Směrnicí č. j. 1868/62-I/2 ze dne 6.1.1962 se zřídila funkce výchovného poradce. V 70. letech 20. století byla vypracována koncepce práce pro školního psychologa. Později, vzhledem k politické situaci v zemi, byla práce školního psychologa neoficiálně utlumena. Až po revoluci 1989 se opět věnovala pozornost školní psychologii.

Úplné počátky odborného pedagogicko-psychologického poradenství můžeme datovat přibližně na konec 19. století, kdy v roce 1884 v Anglii se začíná toto poradenství praktikovat. V oblasti psychologie můžeme zmínit jméno Francise Galtona, který prosadil vznik 1. pedagogicko výchovné poradny v Londýně v roce 1928. Psychologické poradenství pro děti se začalo v naší zemi rozvíjet koncem 50. let. První psychologická poradna vznikla v roce 1958 v Brně, poskytovala psychologické poradenství dětem, mládeži i dospělým, zabývala se i pedagogickou činností.

Organizovaný systém pedagogicko-psychologického poradenství vzniká v 60. letech 20. století, ale žákům s nějakým druhem postižení nebyla většinou věnována pozornost. Systém byl rozdělen pro žáky zdravé, kteří splňovali nároky pro přijetí

k dalšímu studiu a ty „druhé“, pro které nebyl vytvořen dostatečný poradenský systém. V roce 1967 byl vydán ministerstvem školství a kultury pokyn ke zřizování krajských odborných psychologicko-výchovných pracovišť jako zařízení krajského národního výboru. Tato zařízení poskytovala poradenství nejen při volbě vhodného povolání pro žáky, ale i pomoc při řešení závažných výchovně-psychologických a vzdělávacích problémech. Později jsou zařízení nazývána pedagogicko-psychologické poradny a po roce 1967 se začaly rozrůstat i okresní pedagogicko-psychologické poradny. Jak uvádí autorka Klímová: „V 70.-80. letech tvořilo síť zařízení výchovného poradenství výchovní poradci a okresní a krajské pedagogicko-psychologické poradny, v obou republikách ČSR i SSR se řídí stejnými směrnici ministerstva školství.“²²

Výchovní poradci spolupracují v té době také s ONV (Okresní národní výbor) s odborem pracovních sil, kteří zprostředkovávají vhodná pracovní místa, exkurze do důležitých závodů, spolupracují s mládežnickými organizacemi PO SSM, SSM, které plní některé úkoly vyplývající z profesionální orientace podle požadavků tehdejšího politického systému.

Po roce 1989 se postupně školní poradenské služby zformovaly až do dnešní podoby. Ministerstvo může zřizovat jako součást školy speciální pedagogická centra (SPC) a další školská účelová zařízení. V roce 1994 MŠMT zřídilo Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, od roku 1998 jsou ve všech školách a školských zařízeních poskytovány poradenské služby.

3.2 Školská poradenská zařízení

Činnost těchto institucí je přesně formulován ve výše uvedených legislativních předpisech (Školský zákon, vyhlášky MŠMT). Mezi školská poradenská zařízení dle zákona patří:

- Pedagogicko-psychologická poradna
- Speciálně pedagogické centrum
- Škola

²² KLÍMOVÁ, M. *Kapitoly z výchovného poradenství I. svazek*. 1. vyd. Praha. SPN, 1984. s.92.

3.2.1 Pedagogicko-psychologická poradna

Pedagogické-psychologické poradny (PPP) jsou nejběžnější a nejnámější instituce, které se věnují problematice výchovy a školního vzdělávání dětí a mládeže. Zřizovatelem poraden jsou kraje, které také poskytují PPP finanční prostředky. V PPP pracují odborní pracovníci jako speciální pedagog, psycholog nebo sociální pracovník. Tito specialisté zpracovávají odborné podklady pro potřeby dalších orgánů, žáků a rodičů. Vyšetření se provádí na žádost rodičů, na doporučení školy nebo lékaře, vždy ale se souhlasem zákonného zástupce. Činnost se uskutečňuje ambulantně v PPP, v praxi je běžné, že se vyšetření také vykonává formou návštěv odborných pracovníků poraden přímo ve škole, která patří do správního regionu PPP.

Pedagogicko-psychologické poradny nezaměřují svou činnost na žáky se zdravotním postižením. Jak charakterizuje PPP autorka Švingalová: „*Pedagogicko-psychologické poradny (od 3 let po dokončení povinné školní docházky) se zabývají diagnostikou a poradenstvím žáků s výukovými a výchovnými problémy.*“²³ Zjišťuje se hlavně etiologie výchovných a výukových problémů, poruch učení a chování a příčiny poruch osobnosti. Dále se posuzuje připravenost dítěte na školní docházku, tzv. školní zralost, doporučuje se vhodný typ školy, řeší přestupy a integraci žáků. Všechna vyšetření z PPP pak slouží jako podklady pro pomoc při komplikaci s volbou povolání nebo volby odborného učiliště, střední školy.

*„Další aktivity PPP v oblasti poradenské, psychokorektivní a terapeutické jsou cílené na rozvoj osobnosti, sebepoznání a rozvoj prosociálních forem chování žáků. Další úkoly plní v oblasti prevence školní neúspěšnosti a negativních jevů v sociálním vývoji žáků a mládeže, poruch učení a chování.“*²⁴

3.2.1.1 Základní úkoly pedagogicko-psychologických poraden

Již z názvu této instituce vyplývá, že poradny se zabývají především odborným poradenstvím, poskytují konzultace a odborné informace z oblasti pedagogiky, speciální pedagogiky, psychologie a také speciálně pedagogické diagnostiky. Tyto služby mohou využívat pedagogičtí pracovníci školy, rodiče, lékaři, žáci nebo sociální pracovníci. Základní úkoly PPP podrobně shrnuje autorka Opekarová:

²³ ŠVINGALOVÁ, D., V. TOMICKÁ a I. PEŠATOVÁ. *Kapitoly ze speciální pedagogiky ve vztahu k sociální práci*. 1. vyd. Liberec: TU, 2003. s. 47. ISBN 80-7083-775-6

²⁴ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. s.53. ISBN 80-7315-120-0

- „zjišťování připravenosti dětí na povinnou školní docházku z psychologického a vývojového hlediska, následně podle potřeby vydává odborný posudek pro každé jednotlivé dítě;
- doporučování rodičům a následně řediteli konkrétního vzdělávacího zařízení vřazení žáka do příslušné školy a třídy, a dále vhodnou formu jeho vzdělávání;
- spolupráce při přijímacím a výběrovém řízení žáků do škol;
- provádění psychologického a speciálně pedagogického vyšetření pro zařazení žáků do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy a pro žáky se zdravotním postižením;
- zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením;
- vypracování odborných posudků a návrhů opatření pro školy a školská zařízení na základě specializovaných odborných vyšetření, která poradna provádí;
- poskytování poradenských služeb žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům vzdělávajícím tyto žáky;
- poskytování poradenských služeb zaměřených na vyjasňování osobních a životních perspektiv žáků;
- poskytování metodické pomoci v otázkách pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogické a pedagogické diagnostiky;
- prostřednictvím metodiky prevence zajišťování prevence sociálně patologických jevů, realizaci preventivních opatření v koordinaci s ostatními školními metodiky prevence.²⁵

Řadu problematik, se kterými se nejčastěji setkáváme v pedagogicko-psychologických poradnách také shrnuje autor Novosad, mimo jiné uvádí: „Zjišťování laterality apod. i posouzení vhodnosti případného odkladu školní docházky; posouzení vhodnosti integrace; zabezpečení výchovy i vzdělávání dětí a mládeže s postižením, včetně postižení kombinovaného; diagnostikování a reedukace specifických vývojových

²⁵ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.21-22. ISBN 978-80-86723-96-9

*poruch učení a případný návrh na zařazení dítěte do specializované třídy; poruchy komunikace, smyslové vady, vady řeči a jejich náprava.*²⁶

Při poskytování poradenských služeb a při spolupráci se specializovanými školskými, zdravotnickými, sociálně-právními a jinými institucemi, které pomáhají při řešení problémů klienta, jsou zaměstnanci poraden povinni dodržovat ochranu práv svých klientů. Pracovníci postupují podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Samostatná podmínka poskytnutí služby je také informovaný souhlas rodičů.

3.2.1.2 Základní funkce pedagogicko-psychologických poraden

Poradny mají široký okruh klientů, protože poskytují komplexní psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku pro děti předškolního věku, žáky, rodiče, učitele a vychovatele. Základní úkoly a funkce (vyhláška č. 72/2005 Sb., v platném znění, § 5):

- Zajišťuje psychologické, pedagogické a sociálně-pedagogické poradenství a pomoc při výchově a vzdělávání dětí, žáků a studentů
- Psychologická, speciálně pedagogická diagnostika individuální a skupinová
- Psychologická a speciálně pedagogická intervence
- Informační metodická činnost
- Spolupráce

Základní funkce PPP velmi podrobně rozpracovala autorka Opekarová, uvádí tři základní funkce s přesnými obsahy.

- *„Komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně-pedagogická diagnostika*
- *Psychologická a speciálně-pedagogická intervence*
- *Informační a metodická činnost*²⁷

Jednou ze základních funkcí poraden je posouzení úrovně školní zralosti dítěte a připravenost dítěte pro školu. Provádí individuální a skupinovou diagnostiku u předškolních dětí, žáků základních a středních škol, které mají výchovné problémy. PPP diagnostikuje děti předškolního věku z důvodu nerovnoměrného vývoje. V poradnách

²⁶ NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. s.102. ISBN 80-7178-197-5

²⁷ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.22-23. ISBN 978-80-86723-96-9

se dále zabývají skupinovou a individuální psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostikou se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností (např. dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie atd.) nebo diagnostikou těch žáků, kteří z jiných důvodů neprospívají. V poradnách se připravují podklady pro integraci žáků, podklady pro návrhy na zařazování žáků do jiných škol, tříd s odlišnými vzdělávacími programy, dále pak vypracovávají podklady v případě těžkostí při volbě dalšího studia vzhledem k handicapu nebo oslabení žáka. Odborníci v PPP se zabývají i prostředím třídních kolektivů a zabývají se diagnostikou nadaných žáků.

Poradny se plně věnují poradenské činnosti u dětí od předškolního věku až po žáky středních škol. Tyto služby poskytují rodičům i pedagogickým pracovníkům. Odborně vedou individuální a skupinové reedukace, terapie a to s žáky, rodiči nebo jejich zákonnými zástupci. Tyto činnosti se provádějí v oblasti specifických poruch učení, poruch adaptace nebo sociálně-vztahových problémů. Poradci spolupracují s učiteli žáků a doporučují vhodné postupy a intervenci.

Pedagogicko-psychologické poradny se podílejí na přípravě podkladů pro vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami. Autorka Opekarová specifikuje činnost PPP v souvislosti s integrací žáků: *„Poradny poskytují odborné konzultace pedagogickým pracovníkům základních a středních škol v souvislosti s integrací žáků se zdravotním postižením a s vytvářením a naplňováním individuálních vzdělávacích plánů pro tyto žáky.“*²⁸

PPP spolupracují s mnoha dalšími institucemi, které mohou pomoci při řešení klientova problému. Výsledků vyšetření bývá využíváno i mimo oblast školství a to vždy ve prospěch rozvoje žáka.

Poradny odborně metodicky vedou výchovné poradce a školní metodiky prevence na školách.

3.2.2 Speciálně pedagogická centra

„Speciálně pedagogická centra (SPC) patří spolu s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče mezi školská poradenská zařízení. SPC poskytují poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním

²⁸ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.24. ISBN 978-80-86723-96-9

*znevýhodněním integrovaných ve školách a školských zařízeních, dále pak žákům se zdravotním postižením a znevýhodněním ve školách, třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením. SPC vykonává svou činnost ambulantně na pracovišti centra.*²⁹

Speciálně pedagogická centra (SPC) se na rozdíl od pedagogicko-psychologických poraden orientují na určitý typ zdravotního postižení. SPC začala vznikat až po roce 1990 jako nový typ poradenského pracoviště. Činnost SPC je vymezena platnou legislativou. Centra poskytují komplexní péči, která je pravidelná, dlouhodobá a koordinovaná. Speciálně pedagogická centra jsou často zřizována při speciálních školách nebo nestátních školách a můžeme je rozdělit podle typu zdravotního postižení, na které jsou zaměřena:

- Speciálně pedagogická centra pro zrakově postižené
- Speciálně pedagogická centra pro sluchově postižené
- Speciálně pedagogická centra pro mentálně postižené
- Speciálně pedagogická centra pro děti a mládež s vadami řeči
- Speciálně pedagogická centra pro tělesně postižené
- Speciálně pedagogická centra s poruchami autistického spektra
- Speciálně pedagogická centra pro hluchoslepé
- Speciálně pedagogická centra pro osoby s kombinovanými vadami
- Speciálně pedagogická centra pro poruchy chování
- Speciálně pedagogická centra pro specifické poruchy učení

SPC poskytují služby širokému okruhu klientů podobně jako pedagogicko-psychologické poradny. Jejich poradenských služeb mohou využívat školy, školská zařízení, ústavy, rodiny s postiženým dítětem, lékaři a všichni ti, kteří se podílejí na péči o klienta se zdravotním postižením.

Centra bývají zřizována v blízkosti speciálních škol nebo jsou součástí škol. Problémy dětí se tak mohou aktuálně řešit. Včasná intervence ze strany SPC je důležitá

²⁹ METODICKÝ PORTÁL RVP. *Speciálně pedagogické centrum*. [online]. 26.8.2012 [cit. 2013-10-21]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Speci%C3%A1ln%C4%9B_pedagogick%C3%A9_centrum

pro vzdělávání dítěte, jeho osobnostní rozvoj a společenské začlenění. Poradenské služby se poskytují dětem od útlého věku (3 roky), žákům plnicím základní povinnou školní docházku, po dobu studia na střední škole a po dobu nástupu do zaměstnání. SPC poskytují komplexní služby pro osoby s postižením a péči o ně zajišťují kmenoví pracovníci jako psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci. Podle typu SPC zde pracují i další specialisté jako neurologové, pediatři, terapeuti, rehabilitační pracovníci a další externí spolupracovníci.

3.2.2.1 Úkoly speciálně pedagogických center

Mezi hlavní úkoly SPC patří zjišťování připravenosti žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku formou standardizovaných diagnostických testů. Dále zjišťují speciálně vzdělávací potřeby svých klientů a zpracovávají podklady pro jejich integraci, podklady pro další vzdělávací opatření a pro jejich zařazení nebo přeřazení do jiné školy.

Autorka Pipeková konkretizuje činnost SPC:

- *„provádějí depistáž*
- *vedou přesnou evidenci dětí a mládeže zařazené do péče centra*
- *zabezpečují komplexní speciálně-pedagogickou a psychologickou diagnostiku, tvorbu plánu péče o žáka*
- *poskytují poradenský a metodický servis rodičům, pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti při začleňování postiženého do společnosti*
- *sledují a vyhodnocují vhodnost zařazení a školní úspěšnost sledovaných dětí*
- *poskytují pomoc v otázkách profesní orientace, kariérových požadavků pro žáky*
- *podílejí se na řešení problémů rodin potýkajících se se zdravotním postižením dětí a zabezpečují aktivní účast členů rodiny na preventivním a rehabilitačně terapeutickém působení*
- *spolupracují a navazují kontakty s dalšími poradenskými pracovišti, se společenskými a zájmovými organizacemi, spolupracují s resortními výzkumnými ústavami na řešení vybraných problémů speciální pedagogiky*
- *podílejí se na široce koncipované osvětové činnosti, vypracovávají a rozšiřují metodické materiály pro rodiče postižených dětí a pedagogické pracovníky*

- podporují další vzdělávání a zvyšování odbornosti pracovníků centra podle zaměření jejich činnosti
- organizují diagnostické pobyty rodičů s dětmi v příslušné speciální škole
- zajišťují v případě potřeby kurzy intenzivní předškolní přípravy³⁰

Protože činnost speciálně pedagogických center vychází z legislativních předpisů, činnosti SPC, které autoři zabývající se poradenskou činností uvádějí, se liší pouze podle typu SPC a podle specifických potřeb klienta. S činností a náplně SPC můžeme usuzovat, že ve speciálním školství mají své opodstatnění a v budoucnu můžeme očekávat jejich rozšiřování.

3.2.2.2 Speciálně pedagogická centra pro mentálně postižené

V SPC pro osoby s mentálním postižením působí speciální pedagog-psychoped, psycholog, sociální pracovník a jako další specialisty můžeme uvést psychologo-terapeuta, speciálního pedagoga-logopeda, pediatra nebo rehabilitačního pracovníka. Externě spolupracují lékaři pediatři, neurologové a psychiatři. Některá SPC se specializují na určitý typ mentálního postižení, např. Downův syndrom nebo poruchy autistického spektra. SPC nabízí klientům s mentálním postižením konkrétní pomoc jako cvičení, rehabilitace, terapie, logopedickou péči, hudební, pohybové nebo výtvarné činnosti. Snaží se rozvíjet hrubou a jemnou motoriku u dětí. Pomáhají žákům v přípravě na zařazení do vzdělávacího procesu, rozvíjejí jejich slovní zásobu, procvičují s nimi sebeobslužné činnosti, komunikaci a to vše ve spolupráci s rodiči.

U dětí s mentálním postižením je nejdůležitější včasná raná péče. Autorka Kubová specifikuje: „*Těžiště práce těchto center spočívá především v poskytování včasné péče a rané podpory těžce mentálně postiženým dětem a jejich rodinám. Včasnou péči poskytují pracovníci SPC především formou ambulantní péče a návštěvami v rodinách.*“³¹

Obecně platí, že čím dříve se začnou rozvíjet rozumové schopnosti dítěte, tím kvalitnější bude jeho pozdější život. Osoba s mentálním postižením potřebuje pomoc při volbě své profesní orientace. Trpí trvalým snížením rozumových schopností a není mnohdy sama schopna učinit samostatné rozhodnutí. Odborníci v SPC jsou vyškoleni

³⁰ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. s.53-54 .ISBN 80-7315-120-0

³¹ KUBOVÁ, L. *Speciálně pedagogická centra*. 1. vyd. Praha: Septima, 1995. s. 35. ISBN 80-85801-42-6

v oblasti kariérového poradenství a doporučují rodičům druh odborného učiliště, praktickou školu nebo vhodné pracoviště.

Dětem, které ze zdravotních důvodů nemohou docházet do školy, poskytuje speciální pedagog z SPC výuku v rodině, kam v těchto těžkých případech dochází. Někteří jedinci i přes péči rodiny a poradenských služeb nejsou schopni se po ukončení školní docházky zapojit do života a zde vlastně končí jejich osobnostní rozvoj. Právě v takovém období může SPC opět lidem s mentálním postižením pomoci. SPC organizuje vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením. Cílem je doplnění některých informací a neustálé rozvíjení jejich psychických funkcí. Vzdělávání může mít tyto podoby:

- „večerní škola pro dospělé mentálně postižené
- klub pro dospělé mentálně postižené
- *odpoledne her, cvičení, učení i pracovní terapie a arteterapie pro mladistvé a dospělé mentálně postižené*³²

Lidé s mentálním postižením využívají tyto aktivity velmi ochotně. Setkávají se zde s jinými lidmi, seznamují se, ztrácí pocity osamělosti, navíc si rozvíjejí poznatky, které získaly ve škole. Procvičují se v jednoduchých manuálních činnostech. Výuka ve večerních školách bývá velmi pestrá, bývá zaměřena spíše prakticky. Nechybí ani výuka základů cizího jazyka, čtení časopisů a knih, vypravování, učení formám společenského styku, výtvarné činnosti, hudební, dramatická a tělesná výchova. Zřizovateli večerních škol bývají také občanská sdružení. Další možností vzdělávání dospělých mentálně postižených jsou kurzy k doplnění vzdělání, které může poskytovat základní škola praktická nebo speciální.

3.2.3 Škola

Podle platných legislativních dokumentů, které formulují činnost školských poradenských služeb, patří ke školským poradenským zařízením samotná škola. Ředitel každé základní, střední a vyšší odborné školy je ze zákona povinen zajistit tyto služby výchovným poradcem a školním metodikem prevence. V některých školách jsou poradenské služby poskytovány také školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem, záleží na finančních možnostech školy a na speciálně vzdělávacích

³² KUBOVÁ, L. *Speciálně pedagogická centra*. 1. vyd. Praha: Septima, 1995. s. 36. ISBN 80-85801-42-6

potřebách žáků. V základních školách speciálních by každý učitel měl být zároveň i kvalifikovaný speciální pedagog.

3.2.3.1 Úkoly poradenských služeb ve škole

Základní úkoly poradenských služeb ve škole můžeme odlišit podle věku dětí. Již před nástupem do školy se u zápisu do prvních tříd posuzuje školní zralost dítěte z hlediska fyzické, rozumové a emocionální zralosti. Pokud dítě není připraveno zahájit školní docházku, doporučuje pedagog návštěvu pedagogicko psychologické poradny k přezkoumání školní zralosti. Před zahájením povinné školní docházky dítěte se dále posuzuje jeho připravenost z hlediska hygienických návyků a sociálního prostředí.

Při nástupu do školy se řeší školní neúspěšnost žáka, hledají se příčiny jeho neúspěchu, spolupracuje se s rodinou, pracuje se s třídním kolektivem a škola tak zajišťuje vhodné podmínky pro vzdělávání žáka. Na 1. stupni ZŠ škola zprostředkovává speciálně pedagogickou diagnostiku při podezření na specifické vývojové poruchy školních dovedností (dříve SPU).

Přechod na 2. stupeň ZŠ znamená pro žáky velkou psychickou zátěž. Někteří žáci přejdou do nového kolektivu, střídají se učitelé ve výuce, přibývá učiva a děti se snaží vybojovat si uznávanou pozici v třídním kolektivem. Škola se v tomto období zaměřuje na prevenci sociálně-patologických jevů jako záškoláctví, drogová závislost, gamblerství, krádeže, šikana, kyberšikana a boj proti rasismu. Mladí lidé v toto věku tvoří velmi rizikovou skupinu a musí jí být věnována zvláštní pozornost, pravděpodobnost výskytu jakékoli závislosti je velmi vysoká. Škola zahrnuje tuto problematiku do výuky žáků včetně praktických a speciálních škol. Oblast prevence sociálně patologických jevů je na všech školách zahrnuta především do předmětu Výchova ke zdraví. V rámci předmětu se žáci seznamují s preventivními postupy souvisejících se zdravím a mezilidskými vztahy, získávají základní orientaci na to, co je zdravé a co zdraví ohrožuje. Žákům se předkládají modelové situace, prostřednictvím příkladů z okolí, formou besed, filmů, aby se sami přesvědčili o nevhodnosti používání návykových látek, které negativně ovlivňují jejich zdraví. Formou vhodných kolektivních her se u žáků rozvíjí ohleduplnost, snaha pomoci a pochopit druhého, což napomáhá k prevenci šikany (Příloha B). Takové hry bývají součástí předmětu

Občanská výchova. V každé škole dostávají žáci telefonní čísla pro případ vyhledání pomoci.

Škola spolupracuje i s nestátními neziskovými organizacemi a organizuje pro žáky systém preventivních aktivit.

Autorka Opekarová uvádí sedm základních úkolů poradenských služeb ve škole:

- *„prevence školní neúspěšnosti žáků*
- *primární prevence sociálně patologických jevů*
- *kariérové poradenství*
- *odborná pomoc při integraci a vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním*
- *péče o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků*
- *průběžná a dlouhodobá péče o žáky s neprospěchem*
- *metodická podpora učitelům“*³³

U žáků s mentálním postižením je velmi důležitá volba dalšího vzdělávání a profesní orientace. Již od útlého věku takového dítěte se celý výchovně vzdělávací proces orientuje na rozvoj pracovních dovedností. Škola má zásadní vliv na osobu s mentálním postižením při volbě svého budoucího povolání.

3.2.3.2 Výchovný poradce

Výchovný poradce v každé základní škole je zároveň i učitelem a zná dobře všechny žáky po stránce vzdělávací a výchovné a je proto velkým přínosem vedení školy při řešení problémů. Spolupracuje s třídními učiteli žáků, konzultuje s nimi jejich problémy ve výuce, s chováním, pomáhá řešit volbu povolání či další volby studia u vystupujících dětí. Výchovný poradce je mezičlánek mezi vším uvnitř školy a poradenskými službami vně školy. Žáci ve škole by měli osobně znát svého výchovného poradce a mít k němu důvěru. Po třídním učiteli žáka je výchovný poradce druhá osoba, která zná i osobnostní vlastnosti žáka. Při jednání s ním dokáže odhadnout jeho emoční naladění a vždy si najde k němu vhodný přístup, aby mohli společně vyřešit jeho problémy. Při jednání s žákem jedná bez předsudků a předpojatosti, je vždy

³³ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.27. ISBN 978-80-86723-96-9

vnímavý a pátrá po příčinách vzniklé problémové situace. Takový postup výchovného poradce však vyžaduje spoustu zkušeností a osobnostních předpokladů.

Výchovný poradce by měl být člověk s vysokoškolským pedagogickým vzděláním s dostatečnou praxí ve školství. Jeho odbornost a kvalifikaci upravuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, v platném znění. Obor výchovné poradenství je náročné tříleté postgraduální studium. Výchovného poradce do své funkce jmenuje ředitel školy a pro ředitele je nepostradatelným poradcem. Kromě třídních učitelů spolupracuje s ostatními pedagogickými pracovníky, s metodikem prevence, s rodiči nebo se zákonnými zástupci žáků, sociálním odborem, s dalšími školskými poradenskými zařízeními a podpůrnými institucemi mimo školství.

„Výchovní poradci jsou vlastně často prvními poradenským subjektem, na který se mohou učitelé, rodiče i sami žáci a studenti v případě problémů obrátit.“³⁴

Učitel ve škole a výchovný poradce diagnostikuje žáka jako první, zajišťuje objektivní informace, zkompletuje informace z jiných poradenských zařízení, zaujme stanovisko a navrhne vhodné řešení. Tento postup vyžaduje profesionální úroveň a týmovou spolupráci všech zúčastněných osob a institucí.

Pro vedení školy, pro rodiče a žáky je výchovný poradce nenahraditelným specialistou a pomocníkem. Funkce výchovného poradce je prakticky časově neomezená v závislosti na kvalitě a výsledku práce. *„Posláním výchovného poradce je poskytování odborné psychologicko-pedagogické péče žákům, rodičům a pedagogickým zaměstnancům školy.“³⁵*

Výchovný poradce se podílí na utváření osobnosti žáka a provází ho po celou dobu jeho vzdělávání. Kromě otázky výchovy, vzdělávání, volby povolání žáka se výchovní poradci aktivně zapojují do prevence sociálně-patologických jevů u žáků. Organizují přednášky a různé aktivity na prevenci šikany, užívání drog, kouření apod. a spolupracuje v této oblasti s metodikem prevence, připravují pro žáky informace o těchto jevech, žáci mají k dispozici aktuální kontakty, aby věděli kam se obrátit v případě pocitu ohrožení (Příloha B, str. VI, VII).

³⁴ NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. s.115. ISBN 80-7178-197-5

³⁵ LACENA, I. *Průručka pro výchovných poradcův*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2010. s. 10. ISBN 978-80-7452-006-8

I u žáků s mentálním postižením se vyskytují problémy s chováním, které musí výchovný poradce řešit. Příčiny takového chování můžeme najít jak ve sníženém intelektu žáka, tak v rodině nebo ve špatném třídním kolektivu. Žáci s mentálním postižením jsou unavitelnější a podrážděnější než žáci bez postižení, negativní chování může zapříčinit i špatný výchovný přístup pedagoga.

Příprava na budoucí povolání u žáků s mentálním postižením vyžaduje větší pozornost než u dětí zdravých. Výchovný poradce v rámci kariérového poradenství značně ovlivňuje řešení této situace. Cílem kariérového poradenství je, aby se osoby s mentálním postižením uplatnily v dospělosti na trhu práce a byly co nejvíce samostatné a nezávislé na pomoci ostatních. Žák s mentálním postižením není sám schopen objektivně posoudit své schopnosti, neorientuje se v nabídce dalšího studia či možnostech pracovního uplatnění. Poradce pečlivě zvaží spolu se zákonnými zástupci možnosti žáka, předá potřebné kontakty, pomůže s formalitami, které souvisí s přijímacím řízením, informuje o možnostech dalšího vzdělávání a doporučuje vhodný typ odborného učiliště. Autorka Pipeková upřesňuje úkoly výchovného poradce v oblasti kariérového poradenství: „*Provádí vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž psychický a sociální vývoj, výchova, vzdělávání nebo příprava na budoucí povolání vyžadují zvláštní pozornost.*“³⁶

Do obsahu vzdělávání, který vyplývá z RVP pro základní vzdělávání (RVP-ZV-LMP, RVP-ZŠS I., RVP-ZŠS II.), je zahrnuta vzdělávací oblast Člověk a svět práce. Tato oblast je u žáků s mentálním postižením stěžejní a je zaměřena na osvojení praktických dovedností a návyků pro život. Oblast Člověk a svět práce výrazně rozvíjí jejich manuální zručnost a ovlivňuje volbu povolání, žáci se připravují na pracovní činnosti z různých oblastí.

Při poradenské činnosti při výběru povolání výchovný poradce využívá všechny dostupné prostředky. Při osobním kontaktu s žákem a rodiči vysvětluje podmínky přijetí ke studiu, společně posuzují schopnosti žáků, zvažují možnost dopravy, stravování, cenu studia, možnosti následného uplatnění v regionu. Respektuje vyšetření z PPP a SPC, navštěvuje s vystupujícími žáky úřady práce (Příloha B, str. VII) a odborná učiliště v blízkých regionech (Příloha B, str. VIII), bere v úvahu zdravotní handicapy dítěte, všeobecné zájmy dítěte, využívá různé dotazníky, které zjišťují zájem o budoucí

³⁶ PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. s.51. ISBN 80-7315-120-0

povolání žáka a pokud chce být výchovný poradce akceptován mladou generací, musí ovládat moderní informační a komunikační technologie jako všeobecnou informační databázi. Důležitým faktorem, který také bere výchovný poradce v úvahu, je ekonomický statut rodiny.

Žák s mentálním postižením potřebuje pomoc výchovného poradce daleko více než žák bez postižení. Jak již bylo uvedeno, žáci nejsou schopni samostatného rozhodování, nedovedou si představit náročnost dalšího studia, potřebují ukázat cestu a poskytnout co nejvíce informací. Rodičům je třeba opakovaně zdůrazňovat význam dalšího vzdělávání jejich dětí a rizika spojená s nízkým vzděláním. Zájem o další studium žáků s mentálním postižením silně ovlivňuje, kromě školy, rodina a vrstevníci žáků. Rodiče, kteří mají stálé zaměstnání nebo vyšší vzdělání své děti při výběru školy velice podporují a spolupracují se školou. Výchovný poradce se ale musí připravit i na situaci, kdy rodiče nejeví o další vzdělávání svého dítěte zájem. Stává se v praxi, že některé děti, slabě motivované a bez podpory rodiny, studium nedokončí. Výchovný poradce v základní škole praktické nebo základní škole speciální zná nabídku učebních oborů v regionu i mimo něj, je schopen poučit žáky o možných rizicích a BOZ v daném oboru a má přehled o náročnosti oboru. S vystupujícími žáky navštěvuje výchovný poradce spolu s třídním učitelem vybrané výrobní podniky, aby si žáci vytvořili konkrétní představu o jednotlivých povoláních (Příloha B, str. IX, X).

Každý výchovný poradce v oblasti kariérového poradenství má propracovaný systém pomoci při práci s žáky s mentálním postižením. Pomáhá žákům orientovat se ve světě práce a vytvářet si představu o vzdělávacích možnostech, při návštěvě v ZŠ praktických nebo speciálních si můžeme povšimnout v prostorách škol informačních nástěnek vytvořených výchovnými poradci o dalších možnostech studia (Příloha B, str. X).

Výchovní poradci sledují vývoj problémových žáků. Řediteli školy a rodičům předkládají návrhy na další péči o tyto žáky, připravují podklady pro řízené rozhovory s rodiči a pro odborná vyšetření.

Důležitým úkolem výchovných poradců je koordinovat řešení problémů vzniklých mezi žáky, měl by umět učitel poradit, jak tyto situace monitorovat a vhodnými metodami řešit. Základní úkoly výchovného poradce shrnuje autorka Opekarová: „*Výchovný poradce poskytuje důležité informace o činnosti mimoškolních poradenských*

*služeb, poskytování metodické pomoci učitelům a ostatním pracovníkům školy při získávání, registraci a zpracovávání diagnosticky důležitých údajů o žácích, nabízení konzultací žákům a jejich rodinám v konkrétních problémech, uskutečňování vlastní diagnostické činnosti dle potřeb školy, monitorování žáků, kteří mají výchovné nebo vzdělávací obtíže, plnění úkolů v oblasti prevence negativních vlivů na osobnostní a sociální vývoj dětí a mládeže, metodické vedení třídních učitelů v uplatňování metod a technik pedagogické a pedagogicko psychologické diagnostiky, připravování podkladů pro řízené rozhovory, podávání informací o vývoji pedagogických a pedagogicko psychologických proudů, směrů a poznatků, podílení na sumarizaci významných dat o žácích.*³⁷

Jak vyplývá z uvedených informací, výchovný poradce je plně kvalifikovaný pedagog, který zná metodiku práce s žáky s různým typem postižení. Respektuje každého žáka i s jeho zvláštnostmi. Jedná se o vyrovnanou osobnost s jasnou hierarchií životních hodnot a nebrání se novým myšlenkám a podnětům

3.2.3.3 Školní metodik prevence

Školní metodici prevence jsou součástí školských poradenských služeb, úzce spolupracují s výchovnými poradci, s kterými koordinují aktivity v oblasti prevence sociálně patologických jevů u žáků. Jedná se o učitele, kteří vykonávají tuto činnost při svém plném úvazku. Kvalifikace metodika prevence je specifikovaná zákonem č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů., v platném znění. „*Školní metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. O těchto činnostech vede písemnou dokumentaci.*“³⁸

Metodik prevence vytváří preventivní program školy a dohlíží nad jeho plněním. Přímou se účastní všech aktivit, které škola realizuje v oblasti prevence, například prevence šikany, záškoláctví, závislostí, násilí, sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů. Pracuje s problémovými třídními kolektivy a poskytuje odbornou pomoc třídním učitelům. Metodik zajišťuje pobyty celých třídních kolektivů s bohatým programem preventivních aktivit, soutěží, sportovních klání, společných sezení a výletů

³⁷ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.28-29. ISBN 978-80-86723-96-9

³⁸ METODICKÝ PORTÁL RVP. *Metodik prevence*. [online]. 18.9.2012 [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/M/Metodik_prevence

do přírody a okolí. Předností takových pobytů je stmelování třídních kolektivů, děti se blíže seznamují se svými spolužáky, poznávají jejich zájmy a povahu, učí se přijímat etnické a kulturní odlišnosti. Metodik prevence spolupracuje i s jinými institucemi a kontaktuje vhodné pracoviště v případě nutnosti.

Jeho povinností je dodržovat zákon o ochraně osobních údajů, protože vede písemné záznamy o žácích a shromažďuje odborná vyšetření.

Metodik prevence informuje vedení školy a své kolegy o nabídkách programů a projektů a vede si seznam všech spolupracovníků školy, orgánů, poraden, center, podpůrných institucí, krizových center, policie a všech, kteří působí v oblasti prevence.

Podobně jako výchovný poradce poskytuje poradenské služby žákům a jejich zákonným zástupcům. Provádí depistáž žáků s projevy sociálně patologického chování, při návštěvách tříd nebo při výuce se snaží zachytit první náznaky nežádoucích jevů. Při své práci metodik prevence zohledňuje věk, celkový intelekt žáka a specifické potřeby žáků. Je nutné, aby preventivní program respektoval tato fakta, aby žáci informacím a poučením porozuměli. Metodik prevence všechny preventivní aktivity ve škole vyhodnocuje a sleduje jejich úspěšnost.

3.2.3.4 Školní psycholog

Školní psycholog nemusí být přítomen ve všech základních školách, záleží na finančních možnostech školy, potřebách školy a také typu školského zařízení. *„Má pevně stanoveny konzultační hodiny pro žáky, rodiče a učitele. Ve svých konzultačních hodinách je dostupný v prostorách vyhrazených pro poskytování poradenských služeb. Denní doba poskytování poradenské služby se řídí charakterem této služby a potřebami žáků, rodičů a učitelů.“*³⁹

Ve škole se podílí na snižování negativních jevů ve vývoji žáka. Sleduje výchovně vzdělávací proces žáka z hlediska psychologických aspektů. Náplní činnosti školního psychologa je diagnostika, depistáž, konzultační, poradenská, intervenční, metodická a vzdělávací činnost. Bývá přítomen u zápisu do prvních tříd, vyhledává žáky se specifickými poruchami školních dovedností, diagnostikuje výchovné a vzdělávací problémy a posuzuje sociální klima ve třídě. Pomáhá žákům řešit jejich osobní

³⁹ METODICKÝ PORTÁL RVP. *Školní psycholog*. [online]. 18.9.2012 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0koln%C3%AD_psycholog

problémy, poskytuje konzultace žákům, rodičům a učitelům a také se podílí na sestavování individuálního vzdělávacího plánu. Školní psycholog koordinuje poradenské služby ve škole, osobně se angažuje v oblasti kariérového poradenství u vystupujících žáků. Jako kvalifikovaný psycholog a odborník spolupracuje s ostatními školskými poradenskými zařízeními.

3.2.3.5 Školní speciální pedagog

Speciální pedagog pracuje s žáky v rámci speciálního školství. Vyhledává ve škole žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Kromě depistáže provádí diagnostické, intervenční a metodické činnosti.

Obvykle stanoví hlavní problém žáka a určí vhodné metody práce, stanoví trvání a rozsah činnosti. S třídním učitelem žáka, rodiči, poradenskými zařízeními, spoluvytváří individuální vzdělávací plán žáka. Školní speciální pedagog navrhuje úpravy školního prostředí, zajišťuje speciální didaktický materiál pro žáka i učitele. V případě, že ve škole pracuje asistent pedagoga, odborně ho metodicky vede a poskytuje mu oporu při práci s integrovaným žákem. Při volbě povolání žáka participuje na kariérovém poradenství, komunikuje se zákonnými zástupci a spolupracuje se speciálním pedagogy z PPP a SPC. V základních školách praktických a speciálních je speciálním pedagogem každý učitel.

3.2.3.6 Třídní učitel

Důležitou součástí systému školních poradenských služeb přímo ve škole je třídní učitel. Zná dobře každého svého žáka i jeho rodinu. Vede databanku všech informací o žácích a pravidelně ji aktualizuje. Je zodpovědný za vedení třídní knihy, třídního výkazu, katalogových listů, osobní dokumentace žáka a vydání vysvědčení. Doplnuje informace o žákovi do elektronického systému školy. Zodpovídá za vedení žákovských knížek, zpracovává podklady pro pedagogickou radu. Při přechodu žáka na jinou školu připravuje potřebnou dokumentaci pro předání. Zpracovává podklady pro pedagogicko-psychologická vyšetření žáka, policii ČR nebo sociální odbor. Podává stanoviska ke stížnostem, která se týkají jeho žáků. *„Jeho argumenty jsou vždy brány s největší*

*vážností a jeho hlas je většinou při složitějších jednáních o žákovi jedním z rozhodujících.*⁴⁰

Třídní učitel je zodpovědný za žáky z hlediska bezpečnosti práce a požární ochrany, pravidelně provádí poučení žáků o BOZ a PO. Kontroluje, zda bylo provedeno poučení o bezpečnosti žáků v odborných předmětech a mimoškolních akcích, informuje ostatní učitele o zdravotním stavu žáků, o alergiích, lécích, především u žáků s trvalejšími psychickými nebo zdravotními postiženími. Seznamuje žáky s pravidly chování o přestávkách, s pravidly první pomoci a s plánem evakuace a ukrytí pro svou třídu. Je zodpovědný za vybavení třídy, osvětlení třídy, hluk, teplotu a činí vše pro zdravý vývoj dítěte.

Podle pokynů vedení školy řídí všechny organizační záležitosti své třídy, připravuje a vede třídní schůzky. Organizuje individuální porady s rodiči při řešení výukových a výchovných problémů žáků. V důležitých rozhodovacích momentech se stává poradcem a řeší s žáky a rodiči další studium či volbu budoucí profese, žáci se na svého třídního učitele obracejí také při osobních problémech. Je s rodiči v neustálém kontaktu a předává jim informace o prospěchu a chování, o mimoškolních akcích, o nabídce nepovinných předmětů a zájmových kroužků, o způsobu uvolňování a omlouvání žáků, řešení ztrát a školních úrazů.

Třídní učitel řídí vzdělávací proces ve své třídě a odpovídá za plnění vzdělávacích úkolů. Koordinuje práci všech vyučujících ve třídě. Podává návrhy na přeřazení žáka do jiného typu školy, na slovní hodnocení nebo na nehodnocení žáků. Sleduje vztahy ve třídě mezi dětmi, provádí analýzu vztahů a navrhuje opatření. Ve své třídě sleduje problematiku sociálně patologických jevů. Individuálně se věnuje každému dítěti z nepodnětného prostředí nebo dítěti se zdravotním postižením. Třídní učitel spolupracuje s výchovným poradcem školy, s metodikem prevence a je přímo podřízen řediteli školy.

3.2.3.7 Ředitel školy

Ředitel školy je zodpovědný za chod poradenských služeb ve škole. Všichni poradci ve škole jsou přímo podřízeni řediteli školy jako nejvyššímu řídicímu článku tohoto systému. Zodpovídá za všechny vynaložené prostředky do poradenské a

⁴⁰ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. s.30. ISBN 978-80-86723-96-9

diagnostické činnosti školy. Motivuje k celoživotnímu vzdělávání všechny pedagogy a předává jim nové informace z oblasti poradenství.

V průběhu školního roku hospituje ve třídách a pozoruje učitele i žáky při výuce. Přímo participuje na řešení každodenních problémů, konzultuje činnost pedagogů i poradců a je to právě ředitel školy, kdo vydá konečné objektivní rozhodnutí.

Ředitel školy poskytuje materiální vybavení a vytváří tak podmínky pro systém poradenské činnosti.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VYMEZENÍ PRŮZKUMNÉHO CÍLE

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je zjistit rozdíly v činnosti výchovných poradců v základních školách a výchovných poradců v základních školách praktických a speciálních. Poradenství u žáků s mentálním postižením vyžaduje odlišný přístup než u žáků bez postižení.

Jak již bylo uvedeno v části teoretické, výchovný poradce by měl být pedagog s dostatečnou praxí v oboru, plně kvalifikovaný pro tuto práci, měl by nabízet pomoc žákům v mnoha oblastech a spolupracovat se školními i mimoškolními poradenskými zařízeními.

Výchovný poradce má významnou úlohu v oblasti kariérového poradenství. Žák s mentálním postižením potřebuje velkou podporu školy, rodiny a poradenských služeb při volbě profesní orientace. Je nutné jim pomoci najít správný směr a upozornit je na rizika nedostatečného vzdělání.

4.1 Cíl průzkumu

Jsou výchovní poradci v základních školách dostatečně zkušení a kvalifikovaní pro svojí náročnou profesi?

Jakými problémy a činnostmi se v praxi nejčastěji zabývají výchovní poradci v základních školách na rozdíl od výchovných poradců v základních školách praktických nebo speciálních?

Jaká hledají řešení, v čem vidí příčiny problémů a jak výchovní poradci využívají možnosti spolupráce s ostatními poradenskými zařízeními?

Jaké jsou jejich formy práce a osobní intervence v oblasti kariérového poradenství u žáků?

4.2 Hypotézy

Hypotéza 1 - V základní škole je náplň práce výchovného poradce odlišná než v základních školách praktických nebo speciálních.

Hypotéza 2 - Při práci s žáky s mentálním postižením se výchovný poradce v základní škole praktické a speciální setkává s jinými výchovnými problémy a hledá jiné formy řešení než u žáků v základních školách.

Hypotéza 3 - Výchovný poradce je osoba s dlouholetou pedagogickou praxí a s odbornou kvalifikací, tuto funkci vykonávají převážně ženy.

Hypotéza 4 - Vystupující žáci s mentálním postižením potřebují větší podporu a pomoc výchovného poradce při výběru povolání než žáci bez mentálního postižení.

4.3 Průzkumné metody a techniky

V této diplomové práci bylo použito metody dotazníku, protože tento způsob se jeví jako dostupný, lehce pochopitelný a z průzkumných metod jako nejsnáze zpracovatelný. Dotazník je diagnostický nástroj, jehož podstata spočívá v kladení písemných otázek a získávání písemných odpovědí. Výhodou dotazníku je oslovení velkého počtu respondentů a také to, že informace jsou získány v krátkém časovém orientu.

V dotazníku rozlišujeme otázky otevřené, to jsou takové otázky, kde má respondent přímo napsanou odpověď a vybere si z daných variant, dále otázky polouzavřené, to jsou otázky, kde získáváme konkrétní i textovou odpověď. Otázky otevřené dávají respondentovi volnost, ale zadávajícímu se hůře zpracovávají. Většina otázek, které byly v dotazníkové metodě použity, byly otázky uzavřené. Odpovědi na otázky respondenti doplňovali podle svých zkušeností. Dotazník byl nestandardizovaný, jelikož byl sestaven s určitým záměrem. Dotazník byl anonymní a dobrovolný. Cílem dotazníkové metody bylo získání upřímných odpovědí za účelem dílčího poznání.

Dotazník obsahoval celkem 19 otázek (Příloha A). Tento průzkumný nástroj byl určen pro výchovného poradce v základní škole (ZŠ, ZŠ praktická a ZŠ speciální).

Otázky v dotazníku zahrnovaly tyto oblasti:

- kvalifikaci, věk a délku odborné praxe výchovných poradců
- výchovné problémy žáků, způsob jejich řešení a příčiny

- činnost výchovného poradce, spolupráce s rodiči
- pomoc žákům v oblasti kariérového poradenství

4.4 Sběr a zpracování dat

Sběr dat probíhal od měsíce října do konce listopadu 2013 formou dotazníků pro výchovné poradce základních škol, základních škol praktických a základních škol speciálních. Odpovědi od respondentů byly během měsíce prosince vyhodnoceny.

4.5 Popis průzkumného souboru

Celkem bylo osloveno formou emailového rozeslání dotazníků 100 respondentů, 50 respondentů ze základních škol a 50 respondentů ze základních škol speciálních nebo praktických. Dotazníky byly rozeslány po celé České republice. Pro získání adres škol bylo využito internetového portálu <http://www.atlasskolstvi.cz/zakladni-skoly>. Návratnost dotazníků byla velice nízká. Konečný průzkumný soubor tvořilo celkem 50 respondentů, 25 výchovných poradců ze základních škol a 25 výchovných poradců ze základních škol speciálních nebo praktických z různých krajů České republiky.

35 respondentů bylo ze Středočeského kraje

4 respondenti z Plzeňského kraje

3 respondenti z Jihomoravského kraje

2 respondenti z Moravskoslezského kraje

2 respondenti z hlavního města Praha

1 respondent z Jihočeského kraje

1 respondent z Karlovarského kraje

1 respondent z Pardubického kraje

1 respondent z kraje Vysočina

4.6 Zpracování dotazníkového šetření

Průzkumu se zúčastnilo celkem 50 výchovných poradců, 25 ze základních škol a 25 ze základních škol praktických nebo speciálních. Každá otázka v dotazníku byla vyhodnocena pro 2 typy škol a hodnotila se tedy ze dvou pohledů. Jak již bylo uvedeno

v cílech průzkumu, praktická část diplomové práce se zabývá především hledáním rozdílů v činnosti a charakteru práce výchovných poradců v běžných základních školách a v základních školách speciálních nebo praktických, tzn. při práci s žáky s mentálním postižením.

Otázka č. 1: V jaké škole pracujete?

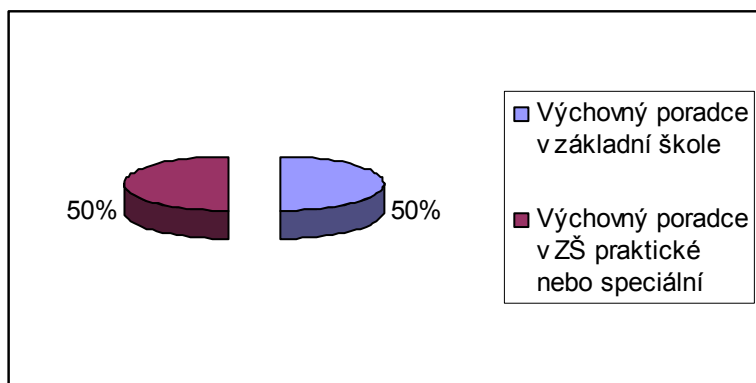
Tato otázka byla zadána, aby bylo možné rozlišit výchovné poradce v základní škole nebo v základní škole praktické a speciální. Podle tohoto rozdělení se průzkum posuzuje ze dvou hledisek.

Tabulka 1: Rozdělení respondentů podle typu školy

Výchovný poradce v ZŠ	25
Výchovný poradce v ZŠ praktické nebo speciální	25

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 1: Rozdělení respondentů podle typu školy v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle tabulky a grafu můžeme konstatovat, že v praktické části diplomové práce bude probíhat šetření z přesně vymezeného počtu respondentů, 50 % výchovných poradců ze ZŠ a 50 % výchovných poradců ze ZŠ praktické nebo speciální.

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

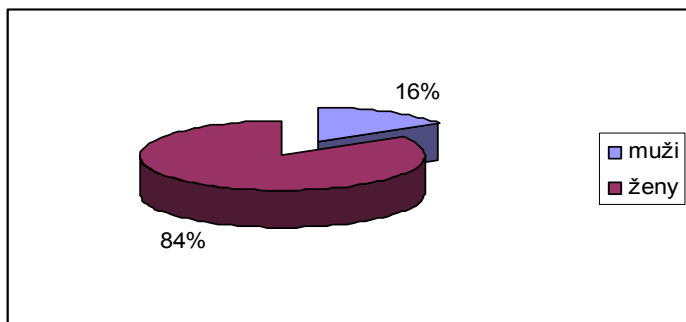
Otázkou bylo zjišťováno zastoupení mužů a žen ve školství na pozici výchovných poradců. Předpokládalo se ovšem, že budou převažovat ženy.

Tabulka 2: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ

Pohlaví	Počet
Muž	4
Žena	21

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 2: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ v procentech

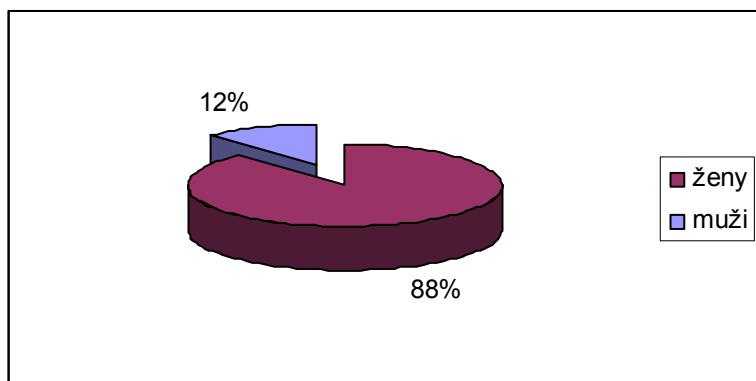
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 3: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální

Pohlaví	Počet
Muž	2
Žena	23

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 3: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle tabulky č. 2 a č. 3 je zřejmé, že na pozici výchovných poradců v základních školách, v základních školách praktických a speciálních převažují ženy.

Z grafu č. 2 a č. 3 vyplývá, že se v 84% a v 88% jedná zpravidla o ženy na místě výchovných poradců. Zastoupení mužů je velmi malé, pouze 16% a 12%.

Otázka č. 3: Uveďte délku své pedagogické praxe.

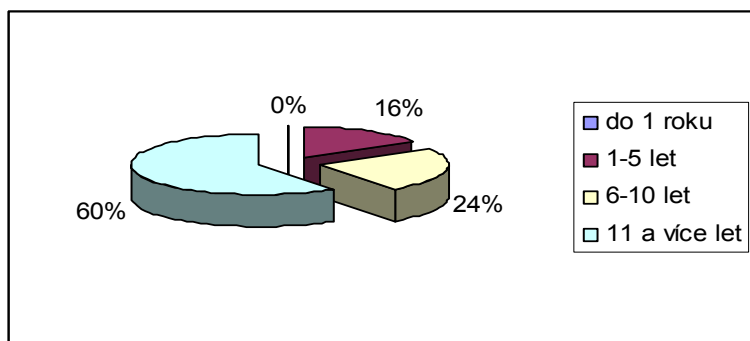
Tato otázka by mám měla dát odpověď na délku pedagogické praxe každého výchovného poradce. Předpokládá se, že v každé základní škole je výchovný poradce zároveň i učitelem. Je to člověk zkušený a zná problematiku školního prostředí.

Tabulka 4: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ

Délka pedagogické praxe	Počet respondentů
Do 1 roku	0
1-5 let	4
6-10 let	6
11 a více let	15

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 4 : Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výsledky zjištěné v tabulce č. 4 vypovídají, že výchovní poradci v základních školách mají většinou dlouholetou pedagogickou praxi. Délku praxe do 1 roku neuvedl žádný respondent. Praxi od 1 do 5 let uvedli 4 respondenti, délku praxe od 6 do 10 let uvedlo 6 respondentů. Patnáct respondentů označilo délku praxe 11 a více let.

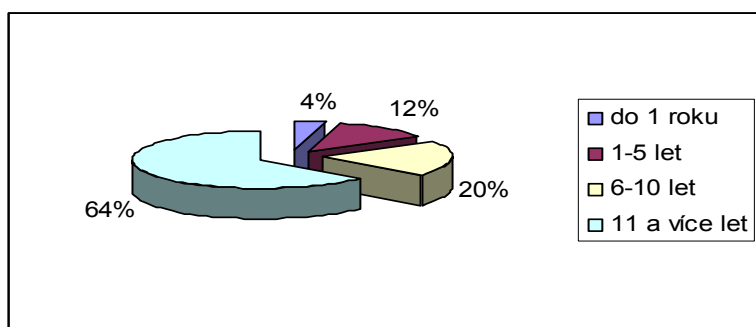
Z výsledků šetření, které jsou uvedeny v grafu č. 4 vyplývá, že naprostá většina výchovných poradců má zároveň i dlouholetou pedagogickou praxi.

Tabulka 5: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální

Délka pedagogické praxe	Počet respondentů
Do 1 roku	1
1-5 let	3
6-10 let	5
11 a více let	16

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 5: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální
v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle zjištěných výsledků v tabulce č. 5 můžeme konstatovat, že 16 respondentů má svojí pedagogickou praxi 11 a více let, 5 respondentů uvádí délku své pedagogické praxe 6-10 let, praxi od 1-5 let uvedli 3 respondenti, praxi do 1 roku označil 1 respondent.

Procentuální rozložení délky pedagogické praxe v grafu č. 5 nám vypovídá, že v 64% je délka praxe 11 a více let, 20% respondentů uvádí délku praxe 6-10 let.

Výsledky šetření v ZŠ a ZŠ praktických a speciálních ukazují, že více jak nadpoloviční většina výchovných poradců v obou typech sledovaných základních škol mají 11 a více let pedagogické praxe (60% a 64%). Procentuální zastoupení respondentů u délky pedagog. praxe 6-10 let není příliš vysoké (24% a 20%), praxi od 1 do 5 let uvedlo ještě méně dotazovaných (16% a 12%), délku praxe do 1 roku uvedl pouze jeden respondent v ZŠ praktické a speciální.

Pokud srovnáme tyto výsledky šetření v ZŠ a v ZŠ praktické a speciální z hlediska délky pedagog. praxe, můžeme konstatovat, že se příliš neliší.

Otázka č. 4: Uveďte jak dlouho působíte jako výchovný poradce.

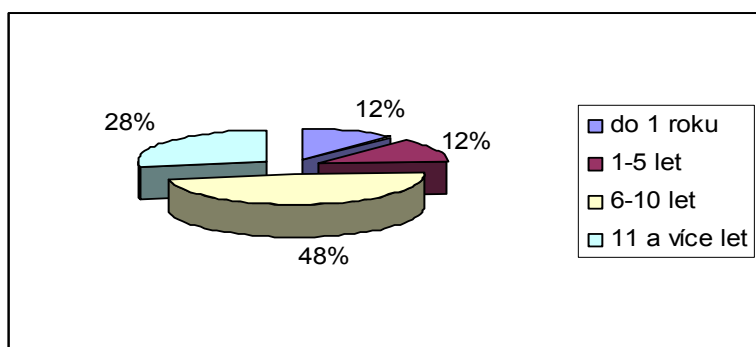
Touto otázkou zjišťujeme délku odborné praxe výchovných poradců. Předpokládá se, že průměrná délka praxe na pozici výchovného poradce bude kratší než délka pedagogické praxe.

Tabulka 6: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ

Délka praxe výchovného poradce	Počet respondentů
Do 1 roku	3
1-5 let	3
6-10 let	12
11 a více let	7

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 6: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků šetření z tabulky č. 6 je patrné, že většina pedagogických pracovníků působí na pozici výchovných poradců 6-10 let, takto uvádí 12 výchovných poradců. 11 a více let uvedlo 7 výchovných poradců, 3 výchovní poradci mají délku praxe na této pracovní pozici 1-5 let, 3 respondenti uvádějí délku praxe do 1 roku.

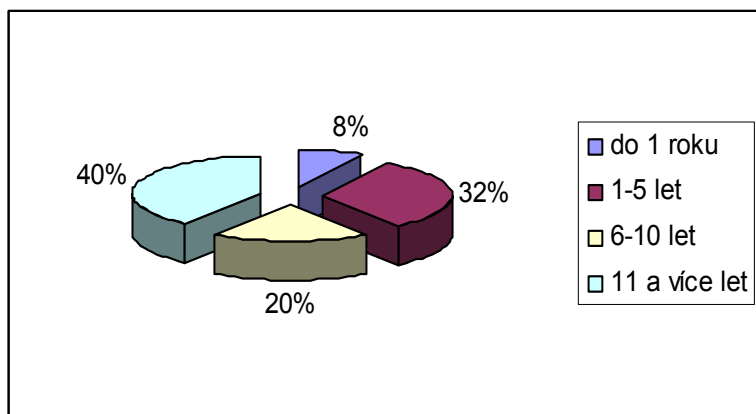
Z grafu č. 6 můžeme vysledovat rozdíly v délce odborné praxe v procentech. 48% respondentů pracuje na pozici výchovného poradce 6-10 let, 28% respondentů má dlouholetou praxi 11 a více let, 12% zastoupení získala praxe do 1 roku a od 1-5 let.

Tabulka 7: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální

Délka praxe výchovného poradce	Počet respondentů
Do 1 roku	2
1-5 let	8
6-10 let	5
11 a více let	10

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 7: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální
v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V tabulce č. 7 jsou uvedeny počty respondentů podle délky jejich odborné praxe na pozici výchovných poradců. Největší zastoupení má délka praxe 11 a více let, celkem 10 respondentů. Jako další v pořadí je 8 respondentů u délky praxe 1-5 let.

Z grafu č. 7 je patrný převažující rozdíl v délce praxe 11 a více let a v délce praxe 1-5 let.

Z porovnání výsledků šetření délky praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ a v ZŠ praktické a speciální si můžeme povšimnout hned několika rozdílů v číselných údajích. Výchovní poradci v ZŠ uvádějí nejčastěji délku praxe na pozici poradce 6-10 let, výchovní poradci v ZŠ praktických a speciálních uvádějí nejčastěji délku praxe 11 a více let.

Otázka č. 5: Jaké odborné kvalifikační studium jste jako výchovný poradce absolvoval/a?

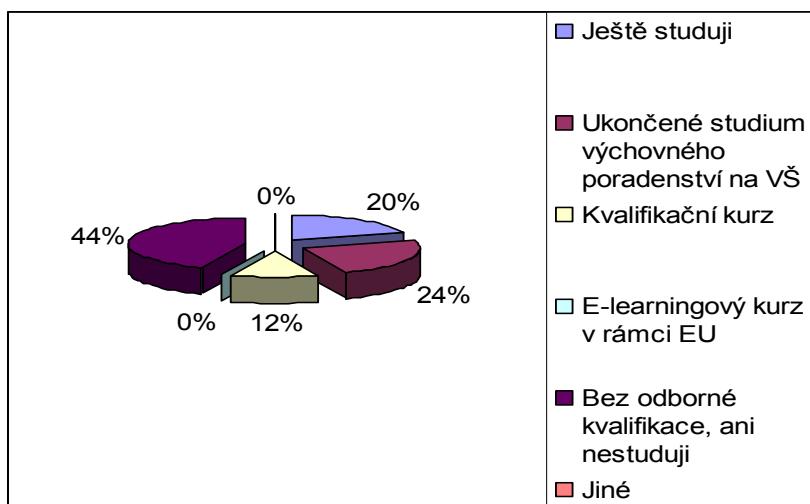
Touto otázkou bylo ověřováno, zda výchovní poradci ve sledovaných základních školách splňují kvalifikační předpoklady podle vyhlášky č. 317/2005 Sb. O dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, v platném znění. Respondenti měli na výběr ze šesti možností, u poslední možnosti mohli respondenti sami dopsat jinou odbornou kvalifikaci, než která byla uvedena v dotazníku.

Tabulka 8: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ

Odborné kvalifikace	Počet respondentů
Ještě studuji	5
Ukončené studium výchovného poradenství na VŠ	6
Kvalifikační kurz	3
E-learningový kurz v rámci EU	0
Bez odborné kvalifikace, ani nestuduji	11
Jiné	0

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 8: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle tabulky č. 8 je zřejmé, že 11 výchovných poradců nesplňuje kvalifikační předpoklady, ani nestuduje. Další významné zjištění bylo ukončení studia výchovného

poradenství na VŠ u 6 respondentů. Celkem 5 respondentů označilo, že dosud studují. Kvalifikační kurz absolvovali 3 respondenti.

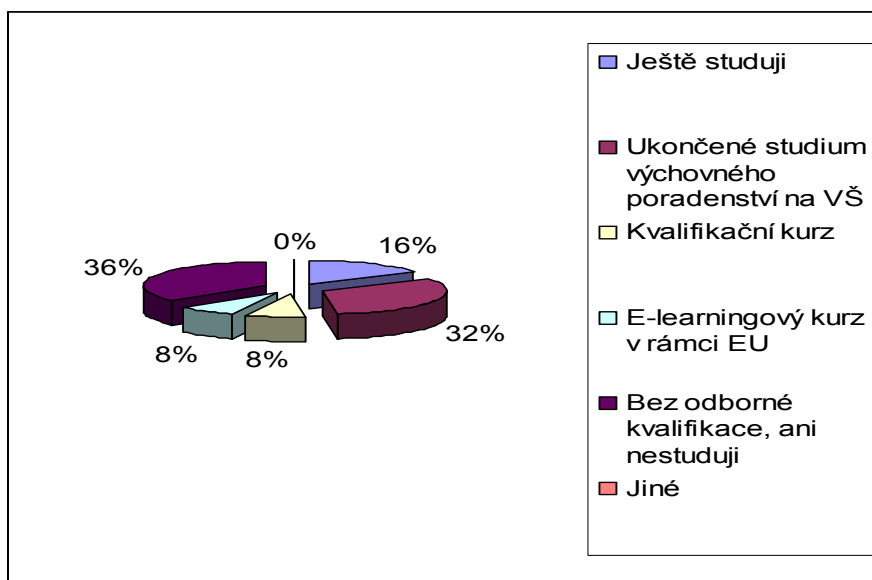
Na základě grafu č. 8 můžeme usoudit, že většina respondentů není plně kvalifikovaná a 24% respondentů má ukončené studium výchovného poradenství na VŠ.

Tabulka 9: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální

Odborné kvalifikace	Počet respondentů
Ještě studuji	4
Ukončené studium výchovného poradenství na VŠ	8
Kvalifikační kurz	2
E-learningový kurz v rámci EU	2
Bez odborné kvalifikace, ani nestudují	9
Jiné	0

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 9: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výsledky šetření v tabulce č. 9 nám dokládají, že 9 výchovných poradců je bez odborné kvalifikace, ani nestuduje. Skoro shodný počet, 8 respondentů, má ukončené studium výchovného poradenství na VŠ. Téměř rovnoměrné zastoupení je u ostatních odpovědí. Zjištění z grafu č. 9, že 32% respondentů má ukončené studium výchovného poradenství na VŠ, je velice příznivé. Bohužel, podstatná část respondentů 36%, je bez odborné kvalifikace, ani si vzdělání nedoplňují.

Volbou této otázky se zjišťovala odborná kvalifikace výchovných poradců. V obou typech základních škol došlo k významnému zjištění, že více jak třetina výchovných poradců (ZŠ – 44%, ZŠ praktická a speciální – 36%) je bez odborné kvalifikace, ani nestuduje. Pozitivní zjištění je, že velký počet respondentů si studiem doplňuje odbornou kvalifikaci. (ZŠ – 20%, ZŠ praktická a speciální – 16%).

Otázka č. 6: Využíváte ve výchovném poradenství moderní informační a komunikační technologie?

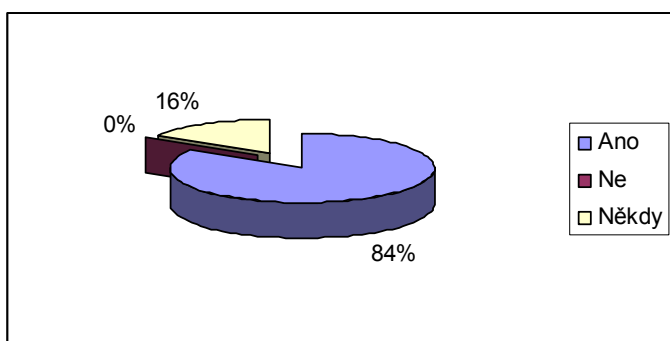
Tato otázka vychází z předpokladu, že výchovní poradci na školách by měli využívat všechny dostupné moderní informační a komunikační technologie při své práci. Otázkou bylo především zjišťováno, zda výchovní poradci ovládají informační a komunikační technologie a sami si vyhledávají potřebné informace na internetu.

Tabulka 10: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci v ZŠ

Využívání ICT	Počet respondentů
Ano	21
Ne	0
Někdy	4

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 10: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci
v ZŠ v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

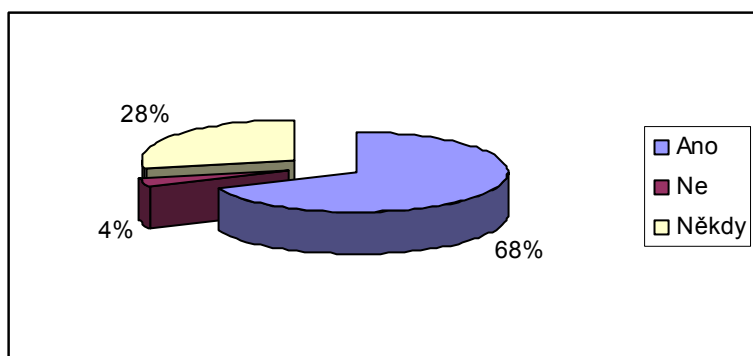
Z tabulky č. 10 a grafu č. 10 vyplývá, že převážná část výchovných poradců se ve své práci neobejde bez informačních a komunikačních technologií. 84% respondentů tyto technologie využívá při své poradenské činnosti. 16% respondentů uvádějí, že tuto možnost někdy využívají.

Tabulka 11: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci
v ZŠ praktické a speciální

Využívání ICT	Počet respondentů
Ano	17
Ne	1
Někdy	7

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 11: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci
v ZŠ praktické a speciální v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

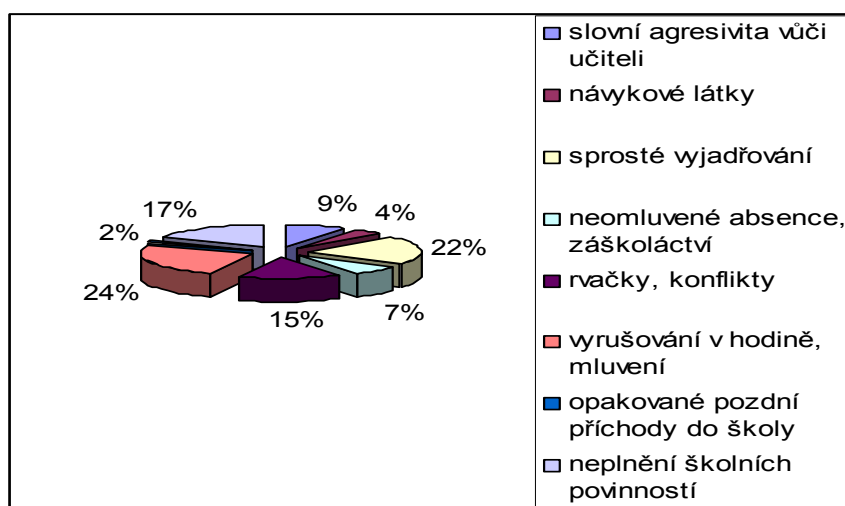
Výchovní poradci v ZŠ praktických a speciálních také využívají moderní informační a komunikační technologie při své práci, jak je patrné z tabulky č. 11 a z grafu č. 11. 4% respondentů nevyužívají těchto technologií, 28% respondentů někdy využívá, 68% respondentů pracuje s informačními technologiemi.

Z výsledků, které jsou prezentované v grafech č. 10, 11 a v tabulkách č. 10, 11, můžeme konstatovat, že výchovní poradci v obou typech základních škol při své poradenské činnosti běžně využívají informační a komunikační technologie. Jen výjimečně tyto technologie ke své práci vůbec nepotřebují nebo je nevyužívají, takto odpověděl pouze 1 respondent.

Otázka č. 7: Označte, jaké výchovné problémy řešíte. Označte nejčastější výskyt symbolem X, nejméně často symbolem 0.

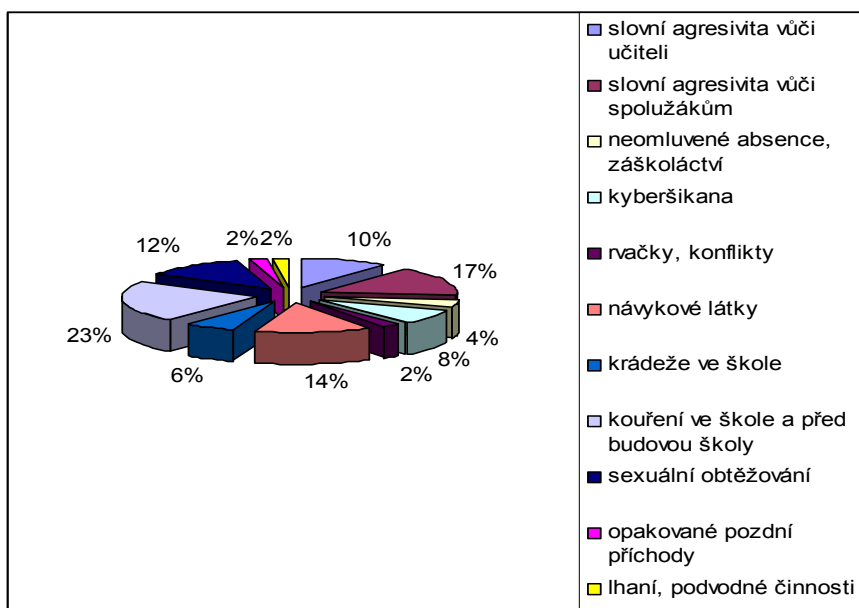
Pomocí této otázky se snažíme zjistit, jakými problémy se nejčastěji zabývají výchovní poradci v základních školách a které musí nejčastěji řešit. U této otázky nebyl omezen počet odpovědí. Respondenti tedy označovali jednu i více možností. K této otázce bylo vypsáno celkem 17 možných odpovědí. Otázka byla vyhodnocena formou procentuálního rozložení.

Graf 12: Nejčastěji se vyskytující výchovné problémy v ZŠ v procentech

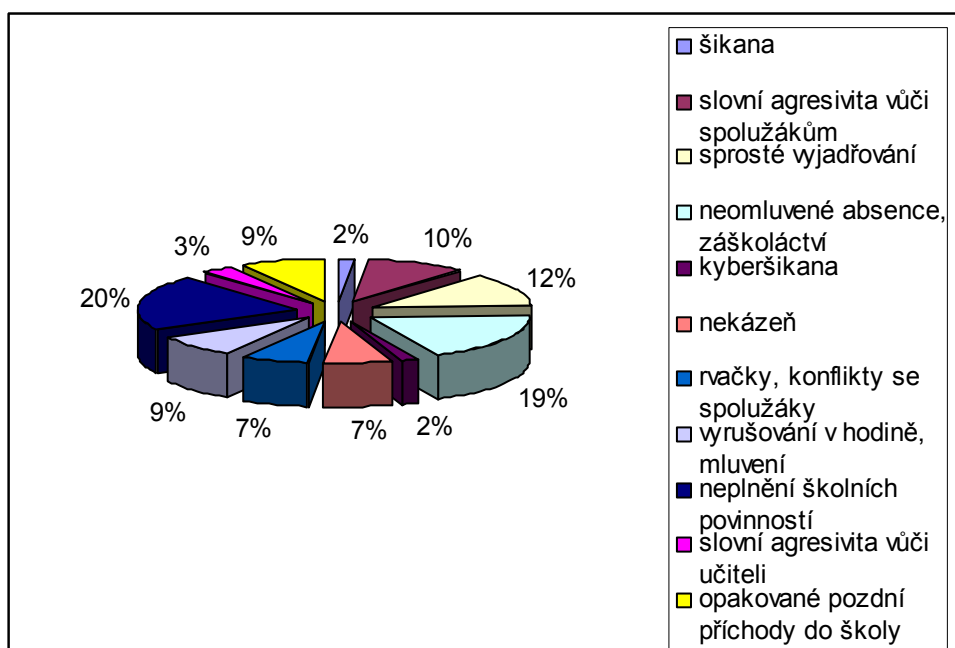
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 13: Nejméně se vyskytující výchovné problémy v ZŠ v procentech

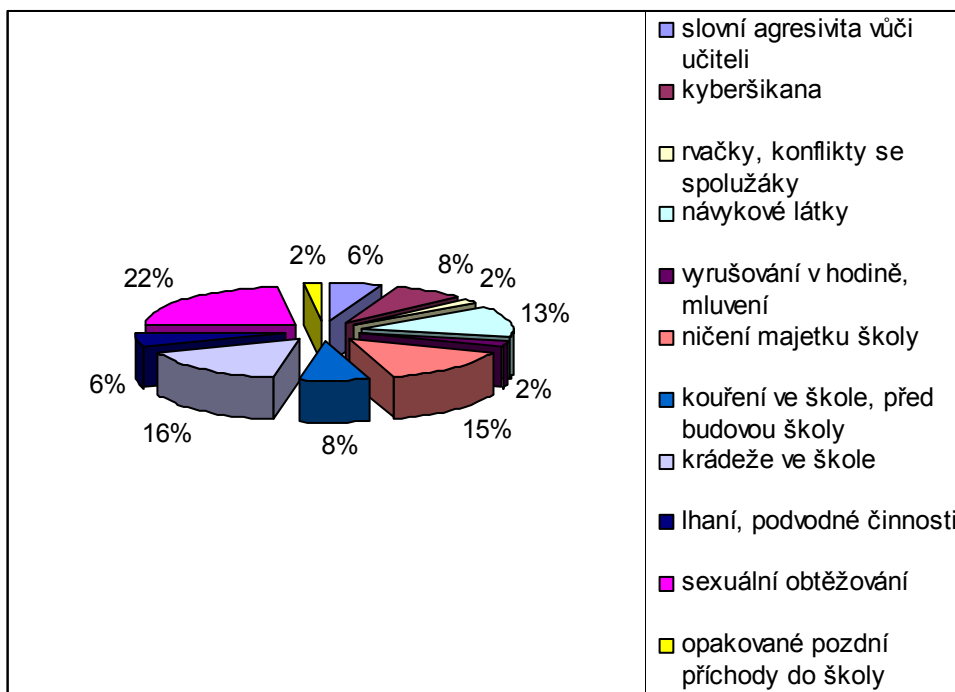
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 14: Nejčastěji se vyskytující výchovné problémy v ZŠ praktické a speciální v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 15: Nejméně se vyskytující výchovné problémy v ZŠ praktické a speciální v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle rozložení v grafu č. 12 můžeme konstatovat, že mezi nejčastější výchovné problémy v ZŠ patří podle dotazovaných výchovných poradců ve 24% vyrušování v hodině, mluvení. Skoro shodně v 22% je sprosté vyjadřování, na ZŠ se v 17% vyskytuje také neplnění školních povinností. 15% respondentů uvedlo rvačky a konflikty. V nižších hodnotách se vyskytuje slovní agresivita vůči učitelům, návykové látky, neomluvené absence, záškoláctví a nejméně opakované pozdní příchody.

V grafu č. 13 se nám nabízí mnohem více vyhodnocených odpovědí. Za zmínku stojí, že nejméně často se vyskytující jev, a to 23%, patří kouření ve škole a před budovou školy, 17% slovní agresivita vůči spolužákovi, dále pak návykové látky ve 14%, 12% sexuální obtěžování. Ostatní odpovědi jsou málo zastoupené.

Mezi nejčastější výchovné problémy v ZŠ praktických a speciálních, jak vyplývá z vyhodnocení v grafu č. 14, patří ve 20% neplnění školních povinností, další nejčastější jev jsou neomluvené absence, záškoláctví v 19% a sprosté vyjadřování v 12%. Prakticky v zanedbatelném měřítku se vyskytuje kyberšikana, šikana a slovní agresivita vůči učitelům. Z rozložení v grafu si dále můžeme povšimnout skoro shodného zastoupení (7%-11%) ostatních jevů.

V grafu č. 15 vyhodnocujeme nejméně vyskytující se výchovné problémy, mezi které, podle respondentů, zařadíme sexuální obtěžování ve 22%, dále pak ničení majetku školy, krádeže ve škole a návykové látky. Ostatní výchovné problémy se v tomto typu školy vyskytují pouze v malém měřítku.

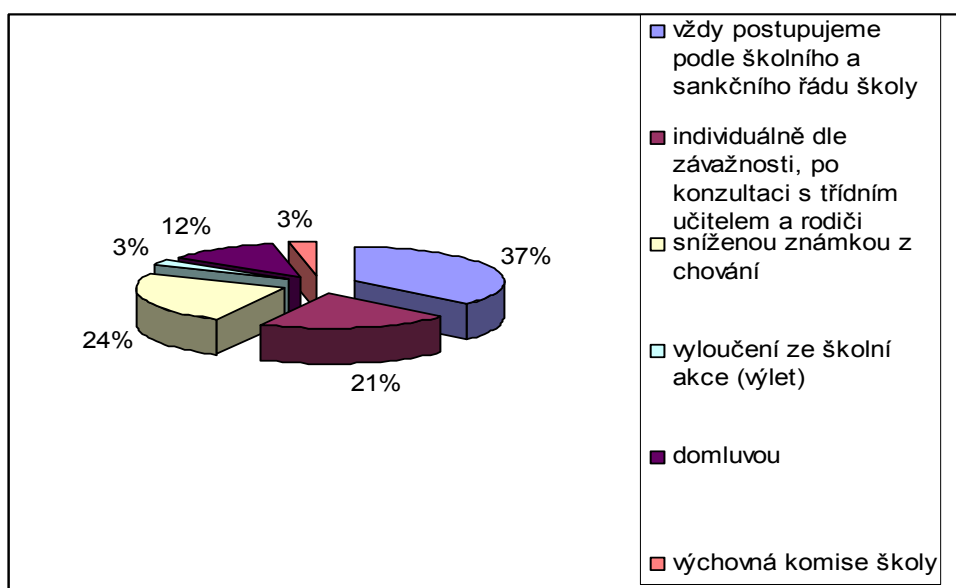
Pokud porovnáme výsledky šetření v ZŠ a v ZŠ praktických a speciálních z hlediska výchovných problémů, musíme konstatovat, že jsou patrné rozdíly. Nejčastější výchovné problémy v ZŠ jsou dle procentuálního rozložení vyrušování v hodině a sprosté vyjadřování. Naopak v ZŠ praktických a speciálních respondenti nejčastěji označovali neplnění školních povinností a neomluvené absence, záškoláctví.

Rozdíly jsou patrné i u nejméně se vyskytujících výchovných problémů. Výchovní poradci ZŠ označili nejvíce kouření v budově a před budovou školy a slovní agresivitu vůči spolužákovi. Výchovní poradci v ZŠ praktických a speciálních nejčastěji odpovídali sexuální obtěžování a krádeže ve škole.

Otázka č. 8: Jak většinou tyto výchovné problémy řešíte?

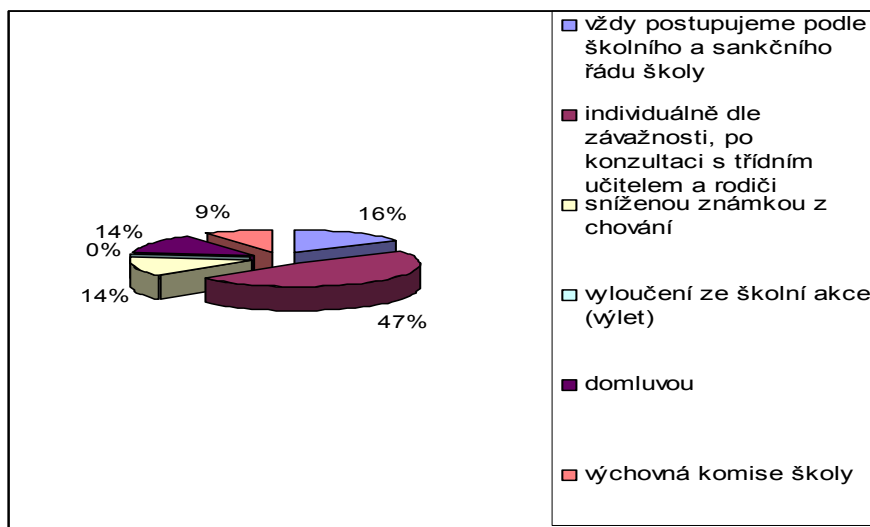
Touto otázkou byly zjišťovány způsoby řešení výchovných problémů ve škole výchovnými poradci. Tento dotaz má přímou souvislost s otázkou č. 7. Respondenti měli možnost výběru ze šesti odpovědí, mohli označit i více odpovědí najednou. Nabídka možností vycházela z praxe v ZŠ a jejich způsobu řešení výchovných problémů. Otázka byla procentuálně vyhodnocena.

Graf 16: Způsoby řešení výchovných problémů v ZŠ

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 17: Způsoby řešení výchovných problémů v ZŠ praktické a speciální

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

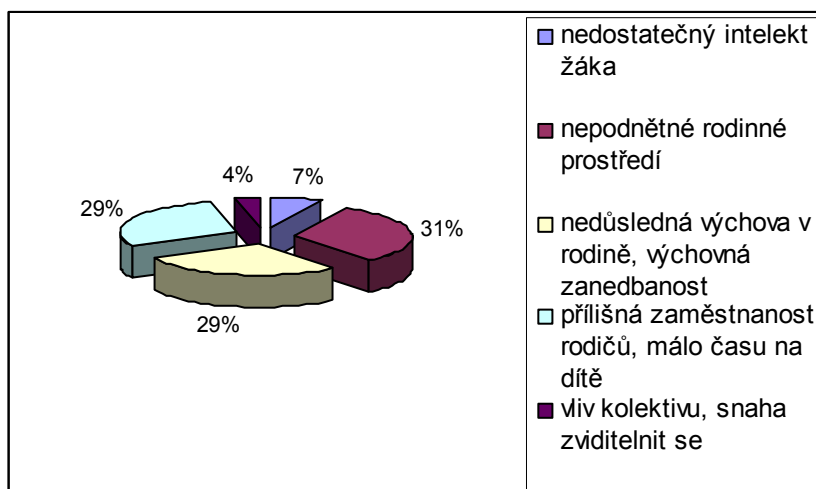
Z číselných údajů v grafu č. 16 můžeme usuzovat, k jakým způsobům řešení výchovných problémů se přiklánějí respondenti v ZŠ. Nejčastěji postupují dle školního a sankčního řádu školy (37%), sníženou známkou z chování (24%) a ve třetím případě individuálně dle závažnosti, po konzultaci s třídním učitelem a rodiči (21%).

Z výsledků šetření v grafu č. 17 můžeme konstatovat, že výchovní poradci v ZŠ praktických a speciálních se shodují ve 47% na odpovědi řešit výchovné problémy individuálně dle závažnosti, po konzultaci s třídním učitelem a rodiči. Jen málo respondentů, pouze 16%, by postupovalo podle školního a sankčního řádu školy. Jelikož převažují procentuálně tyto dvě odpovědi, ostatní jsou méně zastoupené.

Otázka č. 9: Uved'te, podle Vašich zkušeností, nejčastější příčiny problémového chování u žáků. Označte nejčastější výskyt symbolem X.

Tato otázka byla položena z důvodu zjištění příčin problémového chování u žáků. Výchovní poradci měli možnost výběru z 10 odpovědí, mohli označit i více odpovědí současně, odpovědi byly vyhodnoceny v grafu. Právě znalost příčin a pozadí problémů pomáhá problémy řešit.

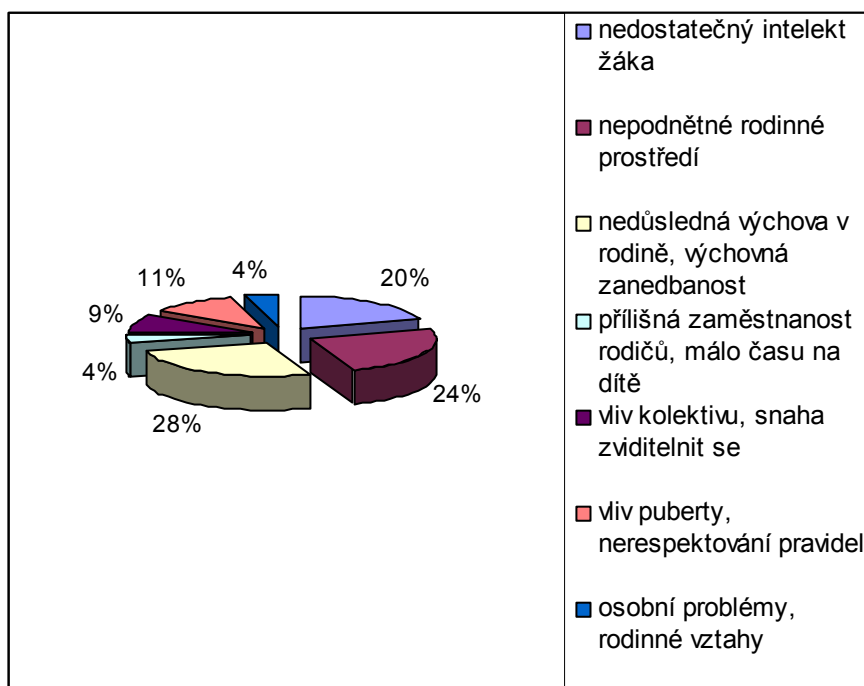
Graf 18: Nejčastější příčiny problémového chování u žáků v ZŠ

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podíváme-li se na graf č. 18, který nám uvádí výsledky na otázku příčin problémového chování žáků v ZŠ, můžeme si povšimnout skoro stejného zastoupení u nedůsledné výchovy v rodině, výchovná zanedbanost; přílišná zaměstnanost rodičů, málo času na dítě a nepodnětné rodinné prostředí.

Graf 19: Nejčastější příčiny problémového chování u žáků v ZŠ praktické a speciální

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle výsledků šetření v grafu č. 19 je jasně patrné, že odpovídali respondenti ze ZŠ praktických a speciálních, příčiny výchovných problémů vidí ve 20% v nedostatečném intelektu žáka. Tyto důvody ale nestaví na první místo, největší procentuální zastoupení je u nedůsledné výchovy v rodině, výchovné zanedbanosti(28%) a v nepodnětném rodinném prostředí (24%).

Všichni výchovní poradci ze zkoumaných základních škol se shodli na odpovědi, že příčiny problémového chování vidí v nedůsledné výchově v rodině a ve výchovné zanedbanosti, dále pak v nepodnětném rodinném prostředí. Respondenti, kteří jistě pracují s žáky s mentálním postižením v ZŠ praktických a speciálních, uvádějí logicky více jako příčinu nedostatečný intelekt častěji než ostatní respondenti. Výchovní poradci ze ZŠ uvádějí ve 29% přílišnou zaměstnanost rodičů, málo času na dítě a dokládají tak fakt, že rodiče se dětem z tohoto důvodu nedostatečně věnují.

Otázka č. 10: Vyhledávají sami rodiče výchovného poradce při řešení problémů s dítětem?

Pomocí odpovědí na tuto otázku se můžeme dozvědět, zda mají rodiče k výchovným poradcům takovou důvěru, že se jim svěřují se svými problémy a chtějí pomoci při výchově svých dětí. Tento jednoduchý dotaz odráží vztah mezi zákonnými zástupci žáků a výchovnými poradci v ZŠ a v ZŠ praktických a speciálních.

Tabulka 12: Vyhledávání výchovných poradců rodiči při řešení problémů v ZŠ

Vyhledávání výchovných poradců rodiči	Počet respondentů
Ano	4
Ne	7
Někdy	14

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 13: Vyhledávání výchovných poradců rodiči při řešení problémů v ZŠ praktické a speciální

Vyhledávání výchovných poradců rodiči	Počet respondentů
Ano	3
Ne	16
Někdy	6

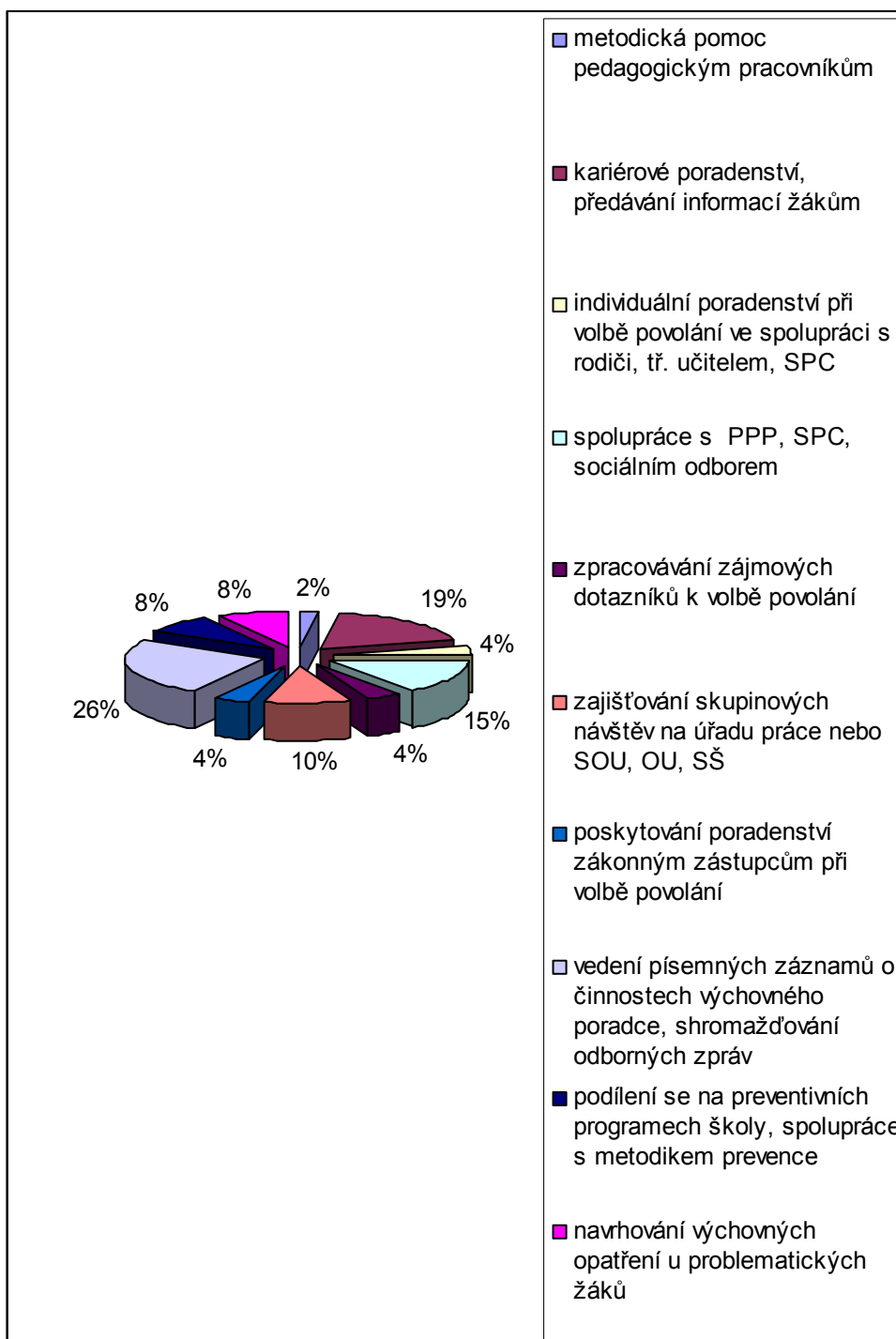
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výsledky šetření v tabulkách nám dokládají, že rodiče sami výchovné poradce často nevyhledávají. Velmi překvapující výsledek byl u respondentů ze ZŠ praktických a speciálních, celkem 16 respondentů označilo zápornou odpověď, navzdory tomu, že jde o velmi problematické žáky.

Otázka 11: Označte činnost výchovného poradce, kterou v praxi nejčastěji vykonáváte.

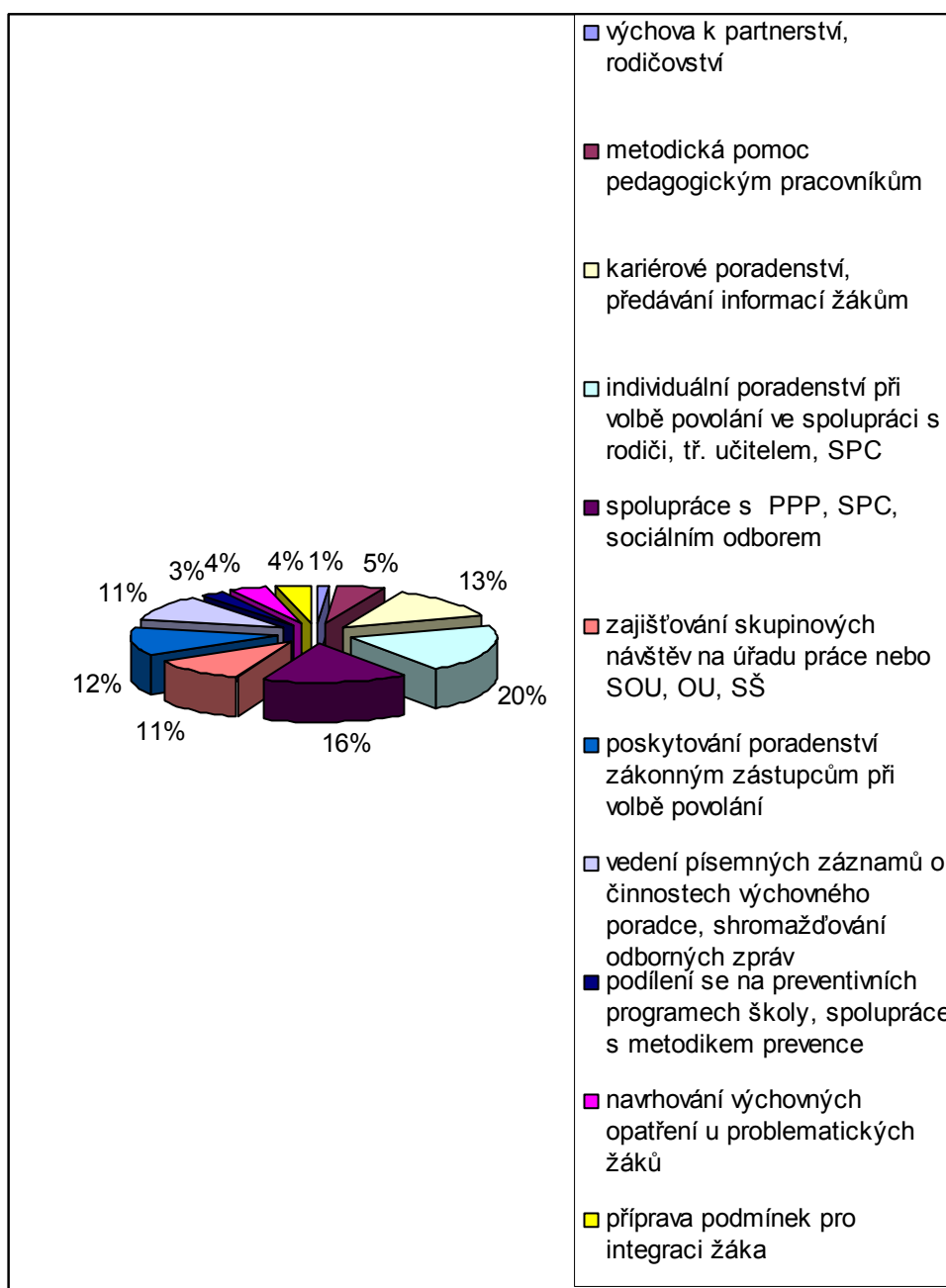
Otázka je zaměřená na zjištění pracovní náplně výchovných poradců v praxi. Respondenti měli možnost volby z 12 odpovědí, mohli označit i více odpovědí. Nabízené odpovědi byly sestaveny na základě teoretických východisek autorů, ze kterých bylo čerpáno v diplomové práci. Četnost odpovědí byla procentuálně vyhodnocena v grafu.

Graf 20: Nejčastější činnost výchovného poradce v ZŠ

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 21: Nejčastější činnost výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

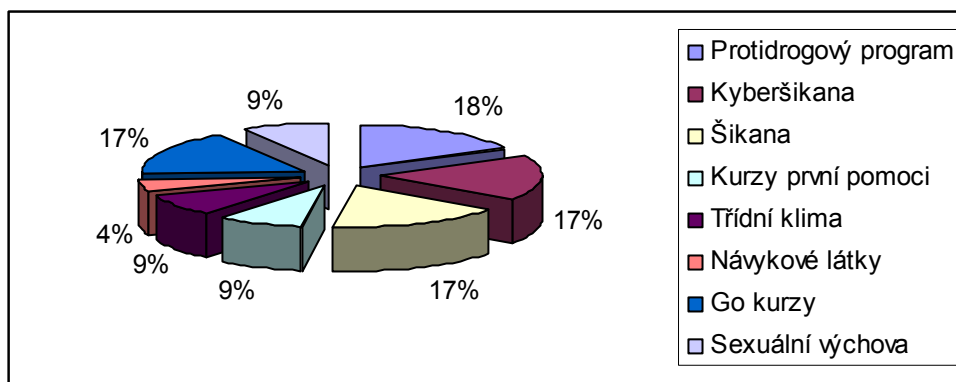
Výsledky šetření v grafu č. 20 nám ukazují hlavní pracovní náplň výchovných poradců v ZŠ. U 26% respondentů převažuje vedení písemných záznamů o činnostech výchovného poradce, shromažďování odborných zpráv, dále v jejich činnosti převažuje kariérové poradenství a s tím spojené skupinové návštěvy na úřadech práce nebo SOU, OU, SŠ a spolupráce s PPP, SPC, sociálním odborem.

Respondenti ze ZŠ praktických a speciálních označili více odpovědí, z čehož se můžeme domnívat, že se zabývají více či méně všemi činnostmi, které byly v nabídce odpovědí. 20% výchovných poradců označilo za hlavní pracovní činnost individuální poradenství při volbě povolání ve spolupráci s rodiči, třídním učitelem, SPC a tato odpověď naznačuje odlišný, individuální a osobní přístup k vystupujícím žákům. Malé zastoupení, pouze 3%, má podílení se na preventivních programech školy a spolupráce s metodikem prevence, což logicky neodpovídá výsledkům šetření v následující otázce, kde se všichni výchovní poradci vyjádřili ke spolupráci s metodikem prevence. Můžeme se tedy domnívat, že tato spolupráce sice existuje, ale zřejmě nepatří mezi časté činnosti.

Otázka č. 12: Jaké preventivní programy organizujete spolu s metodikem prevence během školního roku, na jakou oblast se zaměřují?

Výchovní poradci by měli spolupracovat s metodiky prevence a podílet se na preventivních programech škol. Otázka se svým obsahem zaměřuje na širokou škálu preventivních programů ve školách. Respondenti u této otevřené otázky dopisovali odpovědi podle toho, jaké programy a akce organizují právě v jejich školách.

Graf 22: Preventivní programy organizované s metodikem prevence na ZŠ v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výchovní poradci v ZŠ vypsali výše uvedených 8 preventivních programů a akcí, na kterých spolupracují s metodikem prevence. Ne všichni respondenti se k této otázce vyjádřili, odpovědělo pouze 23 respondentů. Jak je patrné z grafu č. 22, nejčastěji pro žáky organizují go kurzy, protidrogové programy, třídní klima a prevenci proti šikaně.

Preventivní programy organizované s metodikem prevence v ZŠ praktických a speciálních – písemné vyhodnocení slovního vyjádření respondentů:

Respondenti ze ZŠ praktických a speciálních se k této otevřené otázce vyjádřili daleko více než bylo očekáváno. Pro vyhodnocení této otázky bude vhodnější slovně shrnout jejich odpovědi.

Všichni dotazovaní, tedy 25 respondentů odpovídalo na otázku, podle toho můžeme konstatovat, že ve 100% mají zkušenost se spoluprací se školním metodikem prevence.

Respondenti se nejvíce shodli na potřebě preventivních programů proti návykovým látkám, zde uvedli drogy a kouření (14 respondentů). Ve 3 školách organizují program proti kyberšikaně a šikaně. Další preventivní programy a akce uvedené respondenty: Dopravní výchova, agresivita a násilí, poruchy příjmu potravy, hodnoty života, trestní odpovědnost, AIDS, sebeobrana, záškoláctví a delikvence, besedy s PČR, besedy s pracovníkem sociálního odboru, gamblerství, zdravý životní styl, závislostní chování, sebepoznávání, pravidla komunikace ve škole, nebezpečí pyrotechniky, sexuální výchova, prohlubování vztahů mezi žáky, společné sezení s rodiči a žáky ve škole, noc ve škole, go kurzy, společné výlety pro žáky, rodiče a učitele. (Pro zjednodušení bylo nutné některé akce tématicky sjednotit)

Z výsledků šetření jasně vyplývá, že výchovní poradci a školní metodici prevence v ZŠ praktických a speciálních úzce a celoročně spolupracují a koordinují akce pro žáky i nad rámec svých povinností.

Otázka č. 13: Účastníte se třídních schůzek a poskytujete na nich aktuální informace rodičům žáků v oblasti kariérového poradenství?

Pomocí této otázky zjišťujeme přítomnost výchovného poradce na třídních schůzkách u vystupujících žáků. Rodiče tak obdrží potřebné informace o přijímacím řízení na SŠ, SOU, OU, mají možnost klást otázky, výchovný poradce je vždy na takovou schůzku dobře připraven.

Tabulka 14: Účast výchovných poradců na třídních schůzkách v ZŠ

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Ano	17

Ne	3
Někdy	5

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 15: Účast výchovných poradců na třídních schůzkách v ZŠ praktické a speciální

Odpovědi respondentů	Počet respondentů
Ano	21
Ne	1
Někdy	3

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Porovnáme-li číselné údaje v obou tabulkách, nezaznamenáme výrazné rozdíly. Výchovní poradci v obou sledovaných školách se ve většině případech účastní třídních schůzek a poskytují informace rodičům vystupujících žáků. V ZŠ praktických a speciálních 21 respondentů označilo kladnou odpověď. Výsledky šetření v této otázce korespondují s výsledky v otázce. 11, kdy respondenti označili za jednu z hlavních činností poskytování informací a poradenství v oblasti volby povolání.

Otázka č. 14: Spolupracujete s výchovnými poradci ze středních škol, středních odborných učilišť a odborných učilišť při pomoci s volbou povolání?

Volbou této otázky se zjišťovala míra spolupráce mezi výchovnými poradci základních škol a středních škol. Tato spolupráce je důležitá nejenom při integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. U této otázky se předpokládá, že respondenti ze ZŠ praktických a speciálních častěji spolupracují s poradci ze středních škol, vzhledem ke větší péči, kterou musí věnovat žákům s mentálním postižením.

Tabulka 16: Spolupráce výchovných poradců v ZŠ s výchovnými poradci SŠ, SOU, OU

Spolupráce	Respondenti
Ano	16
Ne	9

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 17: Spolupráce výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální s výchovnými poradci SŠ, SOU, OU

Spolupráce	Respondenti
Ano	21
Ne	4

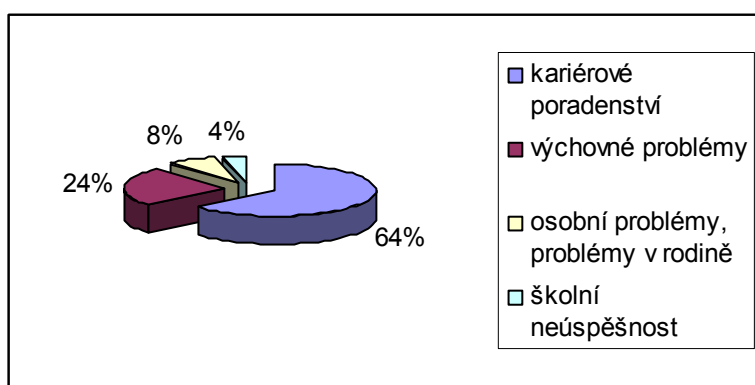
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle výsledků v tabulkách č. 16 a 17 a jak bylo předpokládáno, v ZŠ praktických a speciálních respondenti více spolupracují s výchovnými poradci středních škol.

Otázka č. 15: V jaké oblasti nejvíce žákům osobně pomáháte?

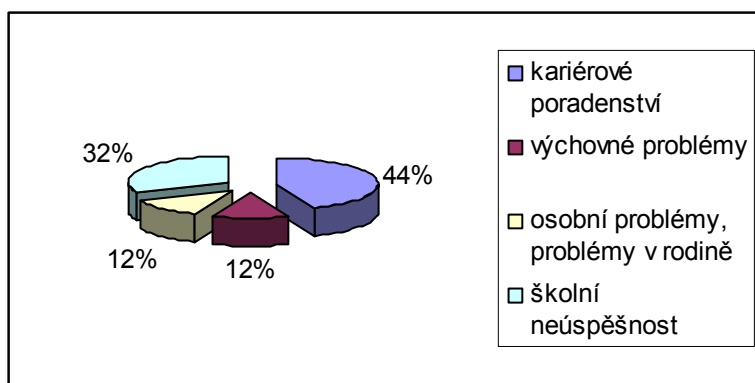
Tímto dotazem bychom měli zjistit rozdíly v osobní intervenci u výchovných poradců sledovaných základních škol k žákům.

Graf 23: Pomoc výchovných poradců v ZŠ podle oblastí

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Graf 24: Pomoc výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální podle oblastí

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků šetření ve výše uvedených grafech je patrné, že v základních školách se nejvíce výchovní poradci osobně věnují žákům v oblasti kariérového poradenství, respondenti v ZŠ dále uvádějí jako druhou nejčastější oblast výchovné problémy ve 24% na rozdíl od respondentů v ZŠ praktických a speciálních, kteří uvádějí ve 32% školní neúspěšnost, tato oblast získala v ZŠ jen 4% zastoupení. Z těchto naprosto odlišných výsledků šetření v oblasti výchovných problémů a školní neúspěšnosti, dále pak z rovnoměrného zastoupení (12%) v ostatních oblastech u respondentů v ZŠ praktických a speciálních, můžeme konstatovat, že výchovní poradci ve sledovaných základních školách řeší s žáky rozdílné problémy.

Otázka č. 16: Upozorňujete vystupující žáky na možná rizika spojená s budoucím povoláním?

Žáci, kteří se rozhodují o profesionálním zaměření a dalším studiu, by měli být dostatečně informováni o své budoucí profesi a to jak z hlediska fyzické náročnosti, tak z důvodu zdravotního postižení, oslabení nebo nemoci žáka. Vystupující žáci často neznají specifika svého budoucího oboru. U této otázky se předpokládá, že budou převažovat kladné odpovědi u respondentů ze ZŠ praktických a speciálních.

Tabulka 18: Seznamování žáků v ZŠ na rizika spojená s budoucím povoláním

Odpověď	Počet respondentů
Ano	14
Ne	11

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 19: Seznamování žáků v ZŠ praktické a speciální na rizika spojená s budoucím povoláním

Odpověď	Počet respondentů
Ano	22
Ne	3

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Jak je patrné z výsledků v tabulkách č. 18 a 19, potvrdil se předpoklad, že kladná odpověď převažuje u výchovných poradců v ZŠ praktických a speciálních, kde

zpravidla žáci s mentálním či kombinovaným postižením si nedokážou sami udělat představu o náročnosti budoucího povolání.

Otázka č. 17: Pomáháte vystupujícím žákům s vyplňováním přihlášky na střední školu?

Důvodem zadání této otázky bylo zjistit, do jaké míry se osobně podílí výchovní poradci ve školách na pomoci s vyřizováním přihlášky na střední školu

Tabulka 20: Zastoupení výchovných poradců při vyplňování přihlášky v ZŠ

Odpověď	Počet respondentů
Ano	4
Ne	21

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výsledky šetření prezentované v tabulce č. 20 potvrzují, že v ZŠ se výchovní poradci spíše nevěnují vyplňování přihlášek, můžeme se logicky domnívat, že tuto činnost vykonávají rodiče.

Tabulka 21: Zastoupení výchovných poradců při vyplňování přihlášky v ZŠ praktické a speciální

Odpověď	Počet respondentů
Ano	17
Ne	8

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

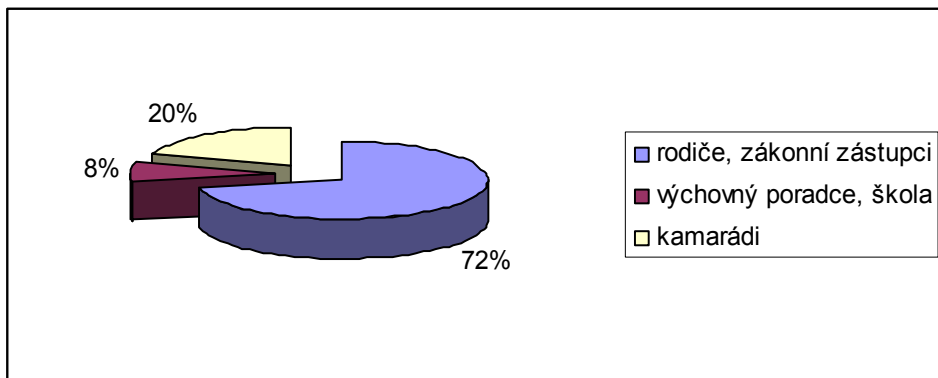
V tabulce č. 21 převažuje kladná odpověď, můžeme tedy konstatovat, že výchovní poradci v ZŠ praktických a speciálních se podílí ve většině případech i na pomoci rodičům s vyplňováním přihlášek na střední školu.

Otázka č. 18: Podle vašich zkušeností uveďte, kdo nejvíce ovlivňuje vystupující žáky při výběru povolání?

Vystupující žáci potřebují poradit nebo také podpořit při svém výběru budoucí profese. Předpokládáme, že nejvíce žákům pomáhají rodiče, motivují je k dalšímu

studiu a promlouvají s nimi. Otázkou je sledováno do jaké míry a kým jsou žáci při výběru povolání motivováni.

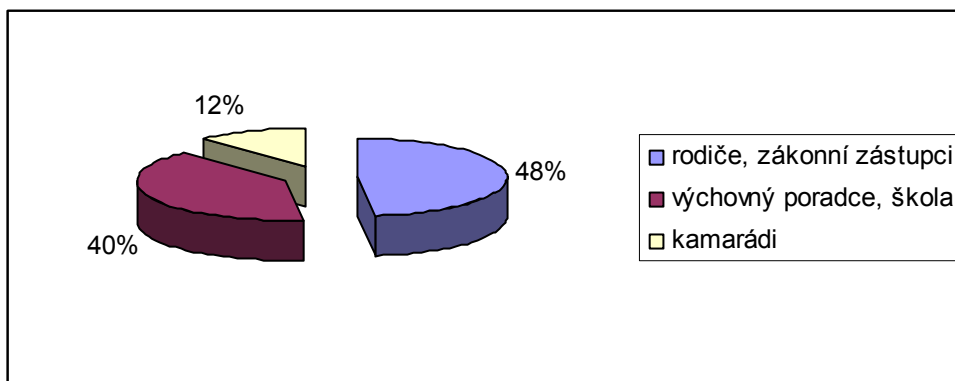
Graf 25: Faktory ovlivňující žáky v ZŠ při výběru povolání

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Výsledky zjištěné v grafu č. 25 potvrdily náš předpoklad, že nejvíce jsou žáci ovlivněni, podle názoru výchovných poradců, svými rodiči, jejich kamarádi mají na žáky poměrně také značný vliv. Nejméně jsou zde zastoupeni výchovní poradci.

Graf 26: Faktory ovlivňující žáky v ZŠ praktické a speciální při výběru povolání

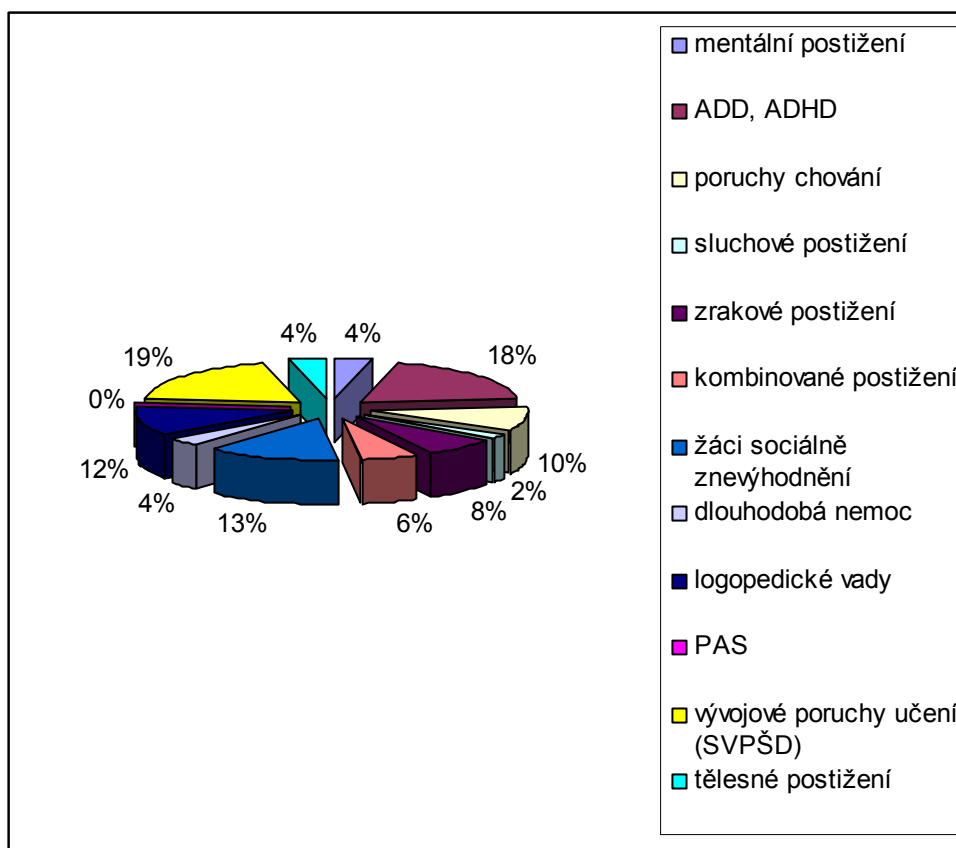
Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Podle výsledků v grafu č. 26 můžeme konstatovat, že žáci v ZŠ praktických a speciálních jsou skoro shodně podle procentuálního rozložení ovlivněni jak rodiči, tak výchovnými poradci. Vliv výchovného poradce je při výběru budoucí profese žáka srovnatelný s vlivem rodiny.

Otázka č. 19: S jakým typem zdravotního postižení, znevýhodnění nebo sociálního znevýhodnění se nejčastěji u dětí setkáváte? Označte i více možností.

Tato závěrečná otázka byla položena z důvodů zjištění s jak velkým okruhem zdravotních postižení, znevýhodnění či sociálního znevýhodnění u svých žáků se v praxi výchovní poradci mohou setkat. Práce ve školství vyžaduje znalost specifik těchto žáků v teoretické i v praktické rovině.

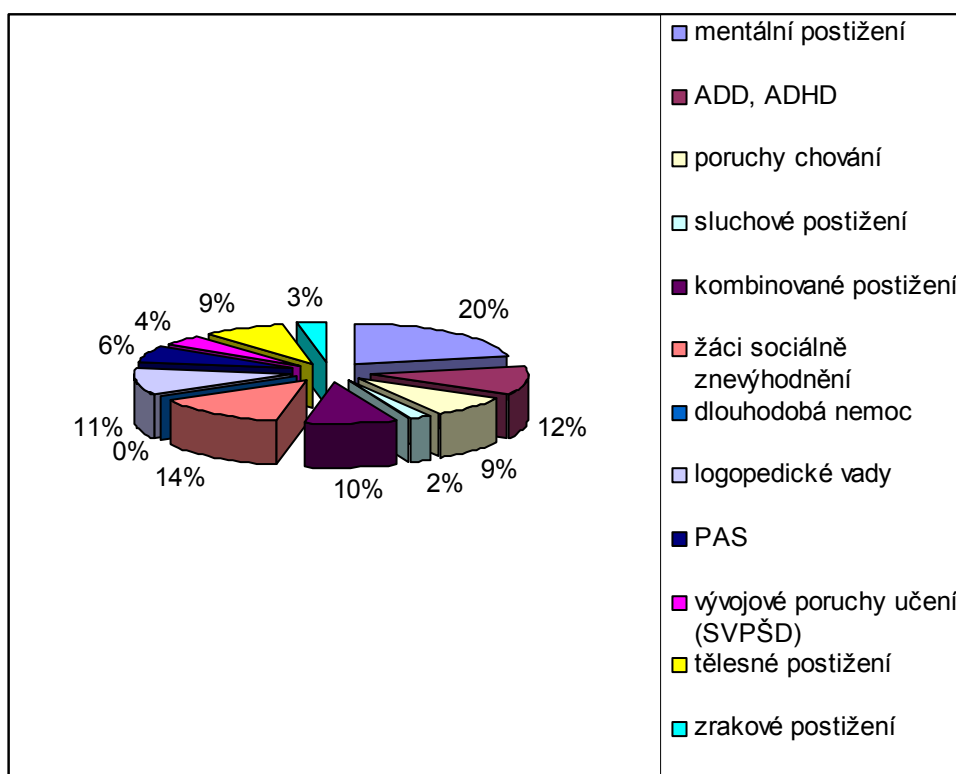
Graf 27: Typy zdravotního postižení, znevýhodnění, sociálního znevýhodnění v ZŠ

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu č. 27 vidíme, že výchovní poradci v základních školách se setkávají nejvíce s žáky s vývojovými poruchami učení (SVPŠD) a poruchou aktivity a pozornosti (ADD, ADHD). Jak je patrné z grafu, ostatní jevy jsou více či méně také zastoupeny. S poruchami autistického spektra (PAS) se dotazovaní respondenti nesečkali.

Graf 28: Typy zdravotního postižení, znevýhodnění, sociálního znevýhodnění v ZŠ praktické a speciální

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Základní školy praktické a speciální navštěvují především žáci s mentálním postižením. Z výsledků šetření v grafu č. 28 se nám tato skutečnost potvrdila. Výchovní poradci v těchto školách se setkávají i s ostatními vyskytujícími se jevy.

4.7 Interpretace a diskuse k výsledkům šetření

Průzkum byl zaměřen na zjišťování rozdílů v činnosti výchovných poradců v základních školách a v základních školách praktických a speciálních.

Hypotéza 1

„V základní škole je náplň práce výchovného poradce odlišná než v základních školách praktických nebo speciálních.“

Z průzkumného šetření vyplynulo, že tato hypotéza byla potvrzena. Podle častěji vyskytujících se jevů v těchto dvou sledovaných typech škol se liší i způsob řešení problémů výchovných poradců v ZŠ a v ZŠ praktické nebo speciální. V ZŠ nejčastěji

výchovní poradci postupují dle školního a sankčního řádu školy, sníženou známkou z chování a individuálně dle závažnosti, potom teprve následuje konzultace s třídním učitelem a rodiči. Výchovní poradci v ZŠ praktické a speciální se shodují na řešení výchovných problémů individuálně dle závažnosti, po konzultaci s třídním učitelem a rodiči. Jen málo respondentů by striktně postupovalo podle školního a sankčního řádu školy.

Hlavní pracovní náplní výchovných poradců v ZŠ je vedení písemných záznamů o činnostech výchovného poradce, shromažďování odborných zpráv, dále v jejich činnosti převažuje kariérové poradenství a s tím spojené skupinové návštěvy na úřadech práce nebo SOU, OU, SŠ a spolupráce s PPP, SPC, sociálním odborem.

Výchovní poradci v ZŠ se zabývají hlavně individuálním poradenstvím při volbě povolání, spolupracují s rodiči, třídním učitelem a SPC. Individuálně a osobně přistupují k vystupujícím žákům. Podílejí se také na preventivních programech školy a spolupracují s metodikem prevence, i když tato spolupráce nepatří mezi časté činnosti. Nejčastěji pro žáky organizují go kurzy, protidrogové programy, pravidla soužití v třídním kolektivu (třídní klima) a prevenci proti šikaně.

Výchovní poradci ze ZŠ praktické a speciální mají zkušenost se spoluprací se školním metodikem prevence a k této otázce se všichni respondenti vyjádřili více, než bylo očekáváno. V těchto typech škol se objevují daleko častěji psychopatologické jevy jako je kouření a užívání jiných omamných látek. Dále se zabývají dopravní výchovou, agresivitou a násilím, poruchami příjmu potravy, trestní odpovědností, AIDS, sebeobranou, záškoláctvím a delikvencí nebo besedují s PČR. Snaží se také prohlubovat vztahy mezi žáky, pořádají sezení s rodiči a žáky ve škole, společné výlety pro žáky, rodiče a učitele apod.

Hypotéza 2

„Při práci s žáky s mentálním postižením se výchovný poradce v základní škole praktické a speciální setkává s jinými výchovnými problémy a hledá jiné formy řešení než u žáků v základních školách.“

Tato hypotéza byla potvrzena. Mezi nejčastější výchovné problémy v ZŠ patří podle dotazovaných výchovných poradců vyrušování v hodině, mluvení. Dále vulgární

vyjadřování, v ZŠ se vyskytuje také neplnění školních povinností a rvačky a konflikty. V těchto školách se vyskytuje také slovní agresivita vůči učiteli, návykové látky, neomluvené absence, záškoláctví a nejméně opakované pozdní příchody. Nejméně často vyskytující se problém je kouření ve škole a před budovou školy, slovní agresivita vůči spolužákovi, dále pak návykové látky a sexuální obtěžování.

Mezi nejčastější výchovné problémy v ZŠ praktické a speciální patří neplnění školních povinností, neomluvené absence a vulgární vyjadřování, dále kyberšikana, šikana a slovní agresivita vůči učiteli. Mezi nejméně vyskytující se výchovné problémy zařadíme sexuální obtěžování, dále pak ničení majetku školy, krádeže ve škole a návykové látky.

Pokud porovnáme výsledky šetření v ZŠ a v ZŠ praktické a speciální z hlediska výchovných problémů, musíme konstatovat, že jsou patrné rozdíly. Nejčastější výchovné problémy v ZŠ jsou dle procentuálního rozložení vyrušování v hodině a sprosté vyjadřování. Naopak v ZŠ praktických a speciálních respondenti nejčastěji označovali neplnění školních povinností a neomluvené absence, záškoláctví.

Rozdíly jsou patrné i u nejméně se vyskytujících výchovných problémů. Výchovní poradci ZŠ označili kouření v budově a před budovou školy a slovní agresivitu vůči spolužákovi. Výchovní poradci v ZŠ praktické a speciální odpovídali sexuální obtěžování, ničení majetku školy a krádeže ve škole.

Hypotéza 3

„Výchovný poradce je osoba s dlouholetou pedagogickou praxí a s odbornou kvalifikací, tuto funkci vykonávají převážně ženy.“

Tato hypotéza nebyla zcela potvrzena. Funkci výchovného poradce vykonávají převážně ženy. Dle dotazníkového šetření působí na pozici výchovného poradce v ZŠ 21 žen, muži jsou 4 a v ZŠ praktické a speciální je žen 23 a muži jsou 2. Co se týče délky praxe na pozici výchovného poradce, 12 pedagogů má praxi 6 – 10 let, v ZŠ praktické a speciální má 10 pedagogů praxi 11 a více let. Jak vyplývá z dotazníkového šetření, nejvyšší počet pedagogů má dlouholetou praxi. Ovšem hypotéza nebyla potvrzena v případě kvalifikačních předpokladů pro vykonávání funkce výchovného poradce. V ZŠ je 11 pedagogů bez kvalifikačních předpokladů pro tuto práci, což je

nejvyšší počet a v ZŠ praktické a speciální je 9 pedagogů také bez kvalifikačních předpokladů. Někteří dotazovaní pedagogové si v rámci studia kvalifikační předpoklady dokončují různou formou studia, jak vyplývá z dotazníkového šetření.

Hypotéza 4

„Vystupující žáci s mentálním postižením potřebují větší podporu a pomoc při výběru povolání než žáci bez mentálního postižení.“

Tato hypotéza byla zčásti potvrzena. Třídních schůzek se účastní většina výchovných poradců, a to jak v ZŠ, tak i v ZŠ praktické a speciální. Výchovní poradci v ZŠ i v ZŠ praktické a speciální pomáhají osobně žákům nejvíce v oblasti kariérového poradenství. Jak vyplývá z dotazníkového šetření 64% v ZŠ a 44% v ZŠ praktické a speciální – uvedené výsledky šetření na str. 73. Výchovní poradci také upozorňují na rizika spojená s volbou povolání vystupujících žáků. Avšak výchovní poradci v ZŠ nepomáhají vystupujícím žákům s vyplňováním přihlášky. 21 výchovných poradců v ZŠ na tento dotaz odpovědělo, že nepomáhají a naopak většina výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální přihlášky pomáhá žákům vyplňovat. V 17 případech odpověděli respondenti v ZŠ praktické a speciální kladně. Tento fakt svědčí o tom, že potřebují žáci v ZŠ praktické a speciální, tzn. žáci s mentálním postižením, větší podporu ze strany výchovného poradce než žáci v ZŠ. K překvapivému zjištění v odpovědích došlo v otázce ovlivnitelnosti žáka při výběru povolání. Na obou typech škol sice ovlivňují žáky v této oblasti rodiče a zákonní zástupci, ale výchovný poradce nebo škola ovlivňuje žáky v ZŠ praktické a speciální daleko podstatněji než v ZŠ. V základních školách přebírají tuto funkci poradce a pomocníka při výběru povolání převážně rodiče.

Závěrečnou otázkou v průzkumném dotazníku bylo zjistit a nastínit okruh žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, se kterými se mohou výchovní poradci ve své praxi setkat. Výchovní poradci se musí při své práci připravit na problémy, které tato zdravotní postižení, znevýhodnění nebo sociální znevýhodnění s sebou přináší.

Z pohledu péče o osoby se speciálními vzdělávacími a výchovnými potřebami zaujímá oblast poradenství velmi významné místo.

Tato diplomová práce se zabývá systémem školních poradenských služeb, především pro žáky s lehkým mentálním postižením. Popisuje potřebu poradenství pro osoby s mentálním postižením a zdůrazňuje specifika těchto osob. V práci je shrnuta činnost a zaměření pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a školy. Praktická část práce se zaměřuje na činnost výchovných poradců, zvláště v oblasti kariérového poradenství, popisuje průzkum v oblasti výchovného poradenství, který zjišťuje rozdíly v činnosti výchovných poradců v základních školách a v základních školách praktických a speciálních. Práce výchovných poradců s osobami s mentálním postižením je velmi specifická. Osoby s mentálním postižením mají problémy, které souvisí se sníženými rozumovými schopnostmi. Je zapotřebí systematické pomoci těmto jedincům, která čelí jak výchovným problémům u těchto žáků, tak i pomáhá vystupujícím žákům s mentálním postižením v jejich zařazení do dalšího studia po ukončení základní povinné školní docházky. Cílem je integrovat takového jedince plně do naší společnosti. Rodiny takových jedinců ne vždy plní svoji funkci a je tudíž zapotřebí, aby byla rodina dostatečně informována o možnostech dalšího vzdělávání svého dítěte.

Průzkumná část této diplomové práce si kladla za cíl zmapovat rozdíly práce výchovných poradců v ZŠ a v ZŠ praktických a speciálních. Jak vyplývá z výsledků, jedinci s mentálním postižením vyžadují větší podporu v oblasti výchovného poradenství. Vlastní náplň práce výchovných poradců v ZŠ a v ZŠ praktických a speciálních se zásadně neliší. Řeší převážně výchovné problémy se žáky, spolupracují s rodinami a zákonnými zástupci žáků, plní úkoly v oblasti preventivních programů a pomáhají často žákům a jejich rodinám nad rámec svých povinností, aby zamezili negativním psychopatologickým jevům u žáků a motivovali je kladně ke zdravému zdravotnímu stylu. Taková pomoc výchovných poradců vede ke zdravému psychickému vývoji u žáků.

4.8 Závěr průzkumu

V dotazníkovém šetření bylo zjišťováno, zda jsou výchovní poradci na školách dostatečně kvalifikovaní pro svojí práci, jaké řeší problémy se žáky, jaké vidí příčiny těchto problémů oni sami, jak spolupracují s ostatními poradenskými zařízeními a jaké jsou jejich formy práce a osobní intervence v oblasti kariérového poradenství u žáků. Bylo osloveno celkem 100 respondentů z řad výchovných poradců v ZŠ a v ZŠ praktických a speciálních. Návratnost dotazníků byla poloviční. Dotazníky vyplnilo 25 výchovných poradců ze ZŠ a 25 výchovných poradců ze ZŠ praktických a speciálních.

Ve funkci výchovných poradců pracují na školách převážně ženy. Výchovní poradci mají ve většině případů dlouholetou praxi, tzn. 11 a více let. Pomocí dotazníku bylo zjištěno, že nemají většinou kvalifikační předpoklady pro svojí práci, někteří teprve studují a dále se vzdělávají v této oblasti poradenství. Výchovní poradci používají ke své práci moderních informačních technologií.

V ZŠ převažují negativní jevy jako je vyrušování v hodině a mluvení, dále pak vulgární vyjadřování. V ZŠ praktických a speciálních si žáci většinou neplní školní povinnosti. Způsob řešení nekázně a výchovných problémů se různí v těchto typech škol. V ZŠ řeší tyto problémy nejčastěji tak, že pedagogové postupují podle školního a sankčního řádu školy a v ZŠ praktické a speciální řeší výchovné problémy individuálním způsobem. Příčiny problémového chování shledávají výchovní poradci v ZŠ v nedůsledné výchově v rodině, výchovné zanedbanosti a přílišné zaměstnanosti rodičů, kteří mají málo času na své dítě. Stejně tak se vyjádřili výchovní poradci v ZŠ praktické a speciální.

Rodiče žáků v ZŠ vyhledávají pomoc výchovného poradce jen někdy na rozdíl od rodičů v ZŠ praktické a speciální, kde rodiče s výchovným poradcem při řešení problémů většinou nespolupracují.

Výchovní poradci na ZŠ se převážně zabývají vedením písemných záznamů o činnostech výchovného poradce a shromažďují odborné zprávy, v ZŠ praktických a speciálních se výchovní poradci věnují individuálnímu poradenství při volbě povolání a spolupracují s rodiči, třídními učiteli a s SPC.

Výchovní poradci by měli spolupracovat s metodikem prevence a podílet se společně na preventivním programu školy. Výchovní poradci v ZŠ se nevyjádřili

dostatečně. Většinou organizují go kurzy pro žáky, vytvářejí protidrogové programy, pozitivní třídní klima a postupují systematicky proti šikaně. V ZŠ praktických a speciálních byli výchovní poradci sdílnější. Mnohdy pracují nad rámec svých povinností. Vytvářejí preventivní programy proti návykovým látkám, jako jsou drogy a kouření, bojují proti šikaně a kyberšikaně. Dále pořádají kurzy dopravní výchovy ve škole. Řeší agresivitu a násilí, seznamují žáky s možnými dopady poruch příjmů potravy, zdůrazňují trestní odpovědnost mladistvých, poukazují na důsledky rizikového chování (AIDS), zabývají se záškoláctvím, delikvencí mladistvých, pořádají besedy s PČR, s pracovníky sociálního odboru, seznamují žáky se zdravým životním stylem, s pravidly komunikace ve škole a sexuální výchovou. Pořádají sezení s rodiči a žáky, go kurzy a výlety. Důležitá je spolupráce s rodiči a informovanost rodičů a zákonných zástupců v oblasti profesionální orientace a při řešení výchovných problémů.

Výchovní poradci v ZŠ a v ZŠ praktické a speciální se účastní třídních schůzek, spolupracují s výchovnými poradci SŠ, SOU a OU a seznamují vystupující žáky a jejich rodiče s možnostmi dalšího vzdělávání jejich dětí. Osobně intervnují v oblasti kariérového poradenství a upozorňují na možná rizika spojená s volbou budoucího povolání.

Žáky v základních školách nejvíce ovlivňují rodiče a zákonní zástupci během rozhodování o budoucím povolání. Toto zjištění se jeví jako pozitivní, jelikož rodiče své děti nejvíce znají a jsou jim oporou při rozhodování o jejich budoucí profesi. V ZŠ praktické a speciální více ovlivňují žáky při výběru povolání výchovní poradci a škola.

V ZŠ se výchovní poradci nejvíce setkávají s případy vývojových poruch učení a poruch aktivity a pozornosti u dětí a v ZŠ praktických a speciálních s mentálním postižením. Toto zjištění se dalo předpokládat, jelikož žáci s mentálním postižením jsou na základě vyšetření psychologického a speciálně-pedagogického do těchto škol doporučováni.

Z výsledků šetření tohoto průzkumu můžeme konstatovat, že žáci s mentálním postižením v ZŠ praktické a v ZŠ speciální potřebují více podpory v oblasti výchovného a kariérového poradenství než žáci v běžných základních školách.

5 ZÁVĚR

Diplomová práce poukazuje na možnosti péče o žáky s mentálním postižením v resortu školství. Žijeme ve světě, kde se neustále zvyšují požadavky na vzdělávání, každá pracovní pozice vyžaduje určité odborné dovednosti. Aby se i osoby s mentálním postižením mohly plně zapojit do společenského života, je potřeba poskytovat těmto znevýhodněným jedincům co nejkvalitnější systém poradenských zařízení a služeb, mezi které patří pedagogicko psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra a samotná škola.

Největší a nejbližší oporou pro každého žáka je určitě pomoc a pochopení rodiny. Je to právě rodina, škola a poradenské služby, které jsou „podanou rukou“ při správné volbě povolání, řešení výchovných i osobních problémů žáků bez ohledu na jejich hloubku postižení. Systém školních poradenských služeb by měl být oporou pro žáka a pro jeho rodiče. V praxi se setkáváme i s rodinným prostředím, které je nepodnětné a v této chvíli je nejbližším zázemím pro žáka škola, výchovný poradce, učitel nebo spolužáci.

Služby, které škola poskytuje, by však nebyly efektivní bez úzké spolupráce rodiny a všech poradenských pracovišť. Je potřeba, aby docházelo ke kooperaci těchto poradenských zařízení a dalších odborníků, kteří se orientují na problematiku osob s mentálním postižením. Poskytování poradenství a péče, správné strategie pro vytvoření lepších výchovně vzdělávacích podmínek pro žáky s mentálním postižením, to vše napomáhá k lepšímu zařazení těchto osob do společnosti a k zvládnutí všech úskalí, která jsou spojena s jejich samostatným životem.

Čím dál tím více častěji se ve všech základních školách řeší problémy výchovného charakteru. Setkáváme se se situacemi, kdy si samotný rodič neví rady s výchovou svého dítěte a sám vyhledá pomoc výchovného poradce nebo třídního učitele. Společným cílem školy a zákonných zástupců je stanovit nápravná opatření a případně doporučit návštěvu dalšího odborného pracoviště i mimo resort školství. U závažných výchovných problémů bývá přítomen i pracovník sociálního odboru. Těmto vyskytujícím se problémům se snaží škola předcházet v rámci preventivních opatření a to formou různých preventivních programů. Jedná se většinou o neziskové organizace, které se domluví s vedením školy na pravidelných návštěvách, kde společně s žáky a

učiteli prostřednictvím netradičních způsobů výuky pomáhají předcházet výchovným problémům. Volba témat je závislá na věku dané skupiny žáků nebo na doporučení výchovného poradce či vedení školy. Tento způsob preventivních programů patří u žáků k velice oblíbeným. Nenásilnou a hravou formou se učí například pravidlům mezilidské komunikace nebo o škodlivosti návykových látek.

Nezapomínejme však na samotného žáka s mentálním postižením jako na jedinečnou osobnost, která má určité charakterové vlastnosti, schopnosti, dovednosti, ale také rozdílné rodinné zázemí. Každý žák vyžaduje jinou míru pomoci a odlišný přístup.

Žáci v základních školách praktických a speciálních jsou do jisté míry limitováni svým handicapem, ale mají také spoustu možností, jak využít svého potenciálu. Zaměřme se tedy na rozvoj dovedností a schopností u těchto dětí, ne na jejich nedostatky.

Celým výchovně vzdělávacím procesem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se během celé školní docházky prolíná příprava na budoucí povolání. Osobnost vystupujícího žáka s mentálním postižením je celkově nezralá k samostatnému rozhodování. Žák si nedovede bez pomoci poradců vytvořit představu o všech svých možnostech.

Závěrem můžeme konstatovat, že veškeré snahy školních poradenských služeb vedou k získání rovnoprávné pozice osob s mentálním postižením mezi lidmi a umožnění plného začlenění do společnosti.

I přes ucelený systém školních poradenských služeb je to asi nejvíce samotný učitel, který s otevřenou náručí bez rozdílu a se srdcem na dlani přijímá žáka s handicapem jako osobnost, které pomáhá každodenně na nelehké cestě životem překonávat překážky a hledat neoptimálnější možnosti svého dalšího bytí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., B. BAZALOVÁ a J. PIPEKOVÁ. *Psychopedie*. 1. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144-7

BARTOŇOVÁ, M., M. VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-158-4

ČERNÁ, M. a kol. *Česká psychopedie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1565-3

DRAPELA, J. V., V. HRABAL a kol. *Vybrané poradenské směry*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-011-4

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6

KLÍMOVÁ, M. *Kapitoly z výchovného poradenství I. svazek*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984.

KLÍMOVÁ, M. *Kapitoly z výchovného poradenství 2. svazek*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985.

KLÍMOVÁ, M., HRABAL, V. *Kapitoly z výchovného poradenství III*. Praha: UK, 1987.

KOHOUTEK, R. *Historie pedagogicko-psychologického poradenství*. 1. vyd. Brno: CERM, 1999. ISBN 80-7204-115-0

KUBÍČE, J., KUBÍČOVÁ, Z. *Máme mnoho společného*. Praha: TECH-MARKET, 1997. ISBN 80-86114-08-2

KUBOVÁ, L. *Speciálně pedagogická centra*. 1. vyd. Praha: Septima, 1995. ISBN 80-85801-42-6

LAZAROVÁ, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů*. 1. vyd. Praha: Agentura STROM, 1998. ISBN 80-86106-00-4

MŠMT. *Pedagogové proti drogám*. Praha: Odbor pro mládež MŠMT, 1999.

NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5

NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-85-3

OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-96-9

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0873-2

RUBINŠTEJNOVÁ, S. J. *Psychologie mentálně zaostalého žáka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1973

ŠVARCOVÁ, I. *Komplexní systém vzdělávání dětí, mládeže a dospělých s těžším mentálním postižením*. 1. vyd. Praha: Septima, ISBN 80-85801-27-2

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7

ŠVINGALOVÁ, D., V. TOMICKÁ a I. PEŠATOVÁ. *Kapitoly ze speciální pedagogiky ve vztahu k sociální práci*. 1. vyd. Liberec: TU, 2003. ISBN 80-7083-775-6

VACÍNOVÁ, M., D. TRPIŠOVSKÁ a M. FARKOVÁ. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2008. ISBN 978-80-86723-47-1

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3

Seznam použitých zahraničních zdrojů

LACENA, I. *Průručka pro výchovných poradcov*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-7452-006-8

Seznam použitých internetových zdrojů

ATLAS ŠKOLSTVÍ. *Základní školy – seznam ZŠ v ČR*. [online]. © 2012-2013 [cit. 2013-10-03]. Dostupné z: <http://www.atlasskolstvi.cz/zakladni-skoly>

METODICKÝ PORTÁL RVP. *Metodik prevence*. [online]. 18.9.2012 [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/M/Metodik_prevence

METODICKÝ PORTÁL RVP. *Speciálně pedagogické centrum*. [online]. 26.8.2012 [cit. 2013-10-21]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Speci%C3%A1ln%C4%9B_pedagogick%C3%A9_centrum

METODICKÝ PORTÁL RVP. *Školní psycholog*. [online]. 18.9.2012 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0koln%C3%AD_psycholog

MICHALÍK, J. *Školský poradenský systém v České republice* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf>

MŠMT. *Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*. [online]. 2014 [2014-02-02]. Dostupné z : <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

MŠMT. *Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.* [online]. 2014 [2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb>

MŠMT. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).* [online]. 2014 [2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

MŠMT. *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.* [online]. 2014 [2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Vyhláška č. 72/2005 Sb. ze dne 9. února 2005, ve znění vyhlášky 116/2011 Sb. ze dne 15. dubna 2011 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 43, s. 1106-1108. Dostupné také z http://spc-info.upol.cz/profil/wp-content/uploads/2011/05/vyh_72_vyzn-zmeny-1-9-2011.pdf

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Rozdělení respondentů podle typu školy v procentech	50
Graf 2: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ v procentech.....	51
Graf 3: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální v procentech.....	51
Graf 4: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ v procentech.....	52
Graf 5: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální v procentech	53
Graf 6: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ v procentech.....	54
Graf 7: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální v procentech.....	55
Graf 8: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ v procentech	56
Graf 9: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální v procentech.....	57
Graf 10: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci v ZŠ v procentech	59
Graf 11: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci v ZŠ praktické a speciální v procentech	59
Graf 12: Nejčastěji se vyskytující výchovné problémy v ZŠ v procentech.....	60
Graf 13: Nejméně se vyskytující výchovné problémy v ZŠ v procentech	61
Graf 14: Nejčastěji se vyskytující výchovné problémy v ZŠ praktické a speciální v procentech.....	61
Graf 15: Nejméně se vyskytující výchovné problémy v ZŠ praktické a speciální v procentech.....	62
Graf 16: Způsoby řešení výchovných problémů v ZŠ	63
Graf 17: Způsoby řešení výchovných problémů v ZŠ praktické a speciální	64
Graf 18: Nejčastější příčiny problémového chování u žáků v ZŠ	65
Graf 19: Nejčastější příčiny problémového chování u žáků v ZŠ praktické a speciální	65
Graf 20: Nejčastější činnost výchovného poradce v ZŠ	68

Graf 21: Nejčastější činnost výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální	69
Graf 22: Preventivní programy organizované s metodikem prevence na ZŠ v procentech	70
Graf 23: Pomoc výchovných poradců v ZŠ podle oblastí	73
Graf 24: Pomoc výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální podle oblastí	73
Graf 25: Faktory ovlivňující žáky v ZŠ při výběru povolání	76
Graf 26: Faktory ovlivňující žáky v ZŠ praktické a speciální při výběru povolání.....	76
Graf 27: Typy zdravotního postižení, znevýhodnění, sociálního znevýhodnění v ZŠ ...	77
Graf 28: Typy zdravotního postižení, znevýhodnění, sociálního znevýhodnění v ZŠ praktické a speciální.....	78

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdělení respondentů podle typu školy	50
Tabulka 2: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ.....	51
Tabulka 3: Zastoupení mužů a žen na pozici výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální	51
Tabulka 4: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ	52
Tabulka 5: Délka pedagogické praxe výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální.	53
Tabulka 6: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ	54
Tabulka 7: Délka praxe na pozici výchovného poradce v ZŠ praktické a speciální	55
Tabulka 8: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ	56
Tabulka 9: Druh odborného kvalifikačního studia výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální	57
Tabulka 10: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci v ZŠ.....	58
Tabulka 11: Využívání informačních a komunikačních technologií výchovnými poradci v ZŠ praktické a speciální.....	59
Tabulka 12: Vyhledávání výchovných poradců rodiči při řešení problémů v ZŠ	66
Tabulka 13: Vyhledávání výchovných poradců rodiči při řešení problémů v ZŠ praktické a speciální.....	67
Tabulka 14: Účast výchovných poradců na třídních schůzkách v ZŠ	71
Tabulka 15: Účast výchovných poradců na třídních schůzkách v ZŠ praktické a speciální	72
Tabulka 16: Spolupráce výchovných poradců v ZŠ s výchovnými poradci SŠ, SOU, OU	72
Tabulka 17: Spolupráce výchovných poradců v ZŠ praktické a speciální s výchovnými poradci SŠ, SOU, OU	73
Tabulka 18: Seznamování žáků v ZŠ na rizika spojená s budoucím povoláním.....	74
Tabulka 19: Seznamování žáků v ZŠ praktické a speciální na rizika spojená s budoucím povoláním	74
Tabulka 20: Zastoupení výchovných poradců při vyplňování přihlášky v ZŠ	75
Tabulka 21: Zastoupení výchovných poradců při vyplňování přihlášky v ZŠ praktické a speciální	75

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník pro výchovného poradce..... I

Příloha B – Fotodokumentace z pracovních aktivit výchovných poradců VI

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník pro výchovného poradce

Dotazník pro výchovného poradce

Vaše odpovědi označte křížkem (X), nulou (0), podtržením, pokud není uvedeno jinak.

1. V jaké škole pracujete?

- základní škola
- základní škola praktická nebo základní škola speciální

2. Jste muž nebo žena?

- muž
- žena

3. Uveďte délku své pedagogické praxe.

- do 1 roku
- 1-5 let
- 6-10 let
- 11 a více let

4. Uveďte jak dlouho působíte jako výchovný poradce.

- do 1 roku
- 1-5 let
- 6-10 let
- 11 a více let

5. Jaké odborné kvalifikační studium jste jako výchovný poradce absolvoval/a?

- Ještě studuji.
- Mám ukončené studium výchovného poradenství na VŠ.
- Absolvoval/a jsem kvalifikační kurz.
- Absolvoval/a jsem E-learningový kurz v rámci EU

- Nemám odbornou kvalifikaci, ani nestuduji.
- Jiné (prosím dopište)

6. Využíváte ve výchovném poradenství moderní informační a komunikační technologie?

- ano
- ne
- někdy

7. Označte, jaké výchovné problémy řešíte. Označte nejčastější výskyt symbolem X, nejméně často symbolem 0.

- nekázeň
- slovní agresivita vůči učiteli
- slovní agresivita vůči spolužákům
- sprosté vyjadřování
- neomluvené absence, záškoláctví
- kyberšikana
- šikana, zesměšňování druhého
- rvačky, konflikty se spolužáky
- vyrušování v hodině, mluvení v hodině
- návykové látky
- krádeže ve škole
- kouření ve škole, před budovou školy
- ničení majetku školy
- sexuální obtěžování
- opakované pozdní příchody do školy
- neplnění školních povinností
- lhaní, podvodné činnosti

8. Jak většinou tyto výchovné problémy řešíte? (Můžete označit i více odpovědí)

- vždy postupujeme dle školního a sankčního řádu školy
- individuálně dle závažnosti, po konzultaci s třídním učitelem a rodiči
- sníženou známkou z chování
- vyloučením ze školní akce (výlet)

- domluvou
- výchovná komise školy

9. Uveďte podle Vašich zkušeností nejčastější příčiny problémového chování u žáků.

Označte nejčastější výskyt symbolem X. (Můžete označit i více odpovědí)

- nedostatečný intelekt žáka
- nepodnětné rodinné prostředí
- nedůsledná výchova v rodině, výchovná zanedbanost
- přílišná zaměstnanost rodičů, nedostatek času na dítě
- ambiciózní rodiče, přetěžování dítěte
- vliv puberty, nerespektování pravidel
- osobní problémy, rodinné vztahy
- vliv kolektivu, snaha zviditelnit se
- duševní stav
- jiné (prosím dopište)

10. Vyhledávají sami rodiče výchovného poradce při řešení problémů s dítětem?

- ano
- ne
- někdy

11. Označte činnost výchovného poradce, kterou v praxi nejčastěji vykonáváte. (Můžete označit i více odpovědí)

- kariérové poradenství, předávání informací žákům
- individuální poradenství při volbě povolání ve spolupráci s rodiči, tř. učitelem, SPC
- zpracovávání zájmových dotazníků k volbě povolání
- poskytování informací zákonným zástupcům při volbě povolání
- spolupráce s PPP, SPC, sociálním odborem
- zajišťování skupinových návštěv na úřadu práce nebo SOU, OU, SŠ
- příprava podmínek pro integraci žáka
- metodická pomoc pedagogickým pracovníkům

- vedení písemných záznamů o činnostech výchovného poradce, shromažďování odborných zpráv
- podílení se na preventivních programech školy, spolupráce s metodikem prevence
- navrhování výchovných opatření u problémových žáků
- výchova k partnerství, rodičovství

12. Jaké preventivní programy organizujete spolu s metodikem prevence během školního roku, na jakou oblast se zaměřují? Prosím dopište.

.....

.....

13. Účastníte se třídních schůzek a poskytujete na nich aktuální informace rodičům žáků v oblasti kariérového poradenství?

- ano
- ne
- někdy

14. Spolupracujete s výchovnými poradci ze středních škol, středních odborných učilišť nebo odborných učilišť při pomoci s volbou povolání?

- ano
- ne

15. V jaké oblasti nejvíce žákům osobně pomáháte?

- kariérové poradenství
- školní neúspěšnost
- osobní problémy, problémy v rodině
- výchovné problémy

16. Upozorňujete vystupující žáky na možná rizika spojená s budoucím povoláním?

(BOZ, zdravotní rizika, finanční náročnost, apod.)

- ano

ne

17. Pomáháte vystupujícím žákům s vyplňováním přihlášky na střední školu?

ano

ne

18. Podle vašich zkušeností uveďte, kdo nejvíce ovlivňuje vystupující žáky při výběru povolání?

rodiče, zákonní zástupci

výchovný poradce, škola

kamarádi

19. S jakým typem zdravotního postižení, znevýhodnění nebo sociálního znevýhodnění se nejčastěji u dětí setkáváte? Označte i více možností.

mentální postižení

kombinované postižení

ADD, ADHD

žáci sociálně znevýhodnění

poruchy chování

dlouhodobá nemoc

sluchové postižení

logopedické vady

tělesné postižení

PAS

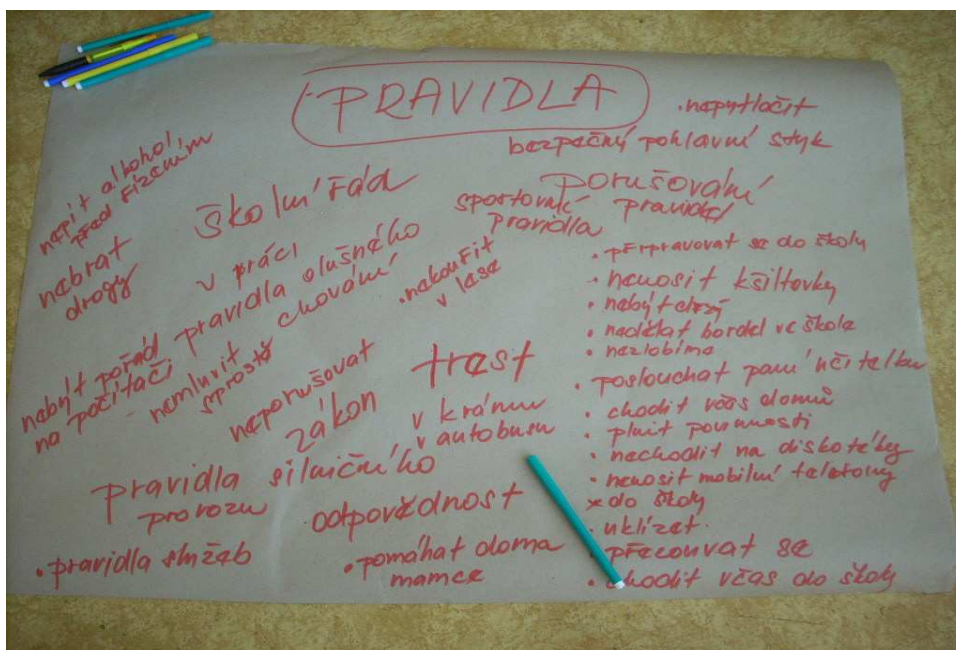
zrakové postižení

vývojové poruchy uč

Příloha B – Fotodokumentace z pracovních aktivit výchovných poradců

Primární prevence se zaměřením na prevenci šikany v 8. třídě ZŠ praktické.

Součástí prevence se zaměřením na šikany jsou PRAVIDLA, kterými bychom se měli řídit a která si vytvořili sami žáci.

Informační tabule jako součást prevence proti sociálně-patologickým jevům v ZŠ praktické.

Návštěva Úřadu práce Beroun, žáci 9. tříd ZŠ praktické dostali možnost si vyzkoušet pro jaké povolání mají předpoklady, podle instrukcí zástupce OÚ si vyhledávají typ střední školy.

Exkurze žáků 9. tříd ZŠ praktické v OU Kladno – Vrapice v rámci Dne otevřených dveří, ukázka výrobků a produktů žáků z oboru kuchař.

Návštěva Střední lesnické školy a SOU Křivoklát Písky s vystupujícími žáky ZŠ praktické.

Exkurze do pekárny a cukrárny U Johana ve Zdicích s vystupujícími žáky ZŠ praktické a ZŠ speciální.

Exkurze do podniku Linea Trubín (výrobce nábytku) v rámci předprofesní přípravy žáků 9. tříd ZŠ praktické.

Nástěnka z exkurzí žáků ZŠ praktické a ZŠ speciální do vybraných výrobních podniků.

Informace o možnostech dalšího vzdělávání, snímek pořízen v ZŠ praktické.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Housarová

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Školní poradenské služby pro žáky s mentálním postižením

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 78

Celkový počet stran příloh: 10

Počet titulů českých použitých zdrojů: 24

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PaedDr. Stanislava Dyršmíková